

Yunanistan'ın İzmir'i İşgalinde İngiltere'nin Rolü

The Role of England in the Greek Occupation of Smyrna

Hasan Demirhan*

Öz

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda, 1919 yılının Ocak ayında toplanan Paris Barış Konferansı'nın lider devletleri İngiltere, Fransa, Amerika ve İtalya konferansta Yüksek Konsey'i oluşturarak birçok devletin geleceği hakkında kararlar aldılar. Büyük Yunanistan'ı kurmak ve Megali İdea hayalini gerçekleştirmek isteyen Venizelos, konferansta Anadolu'dan toprak taleplerinde bulundu. Bu taleplerini haklı göstermek için propagandanın gücünü, siyasi yeteneklerini, gerçek dışı sayılardan ibaret nüfus istatistiklerini ve etnografik haritaları kullandı. Venizelos'un bu çabaları bazı İngiliz devlet adamlarının ve askeri yöneticilerin itirazlarına rağmen İngiltere Başbakanı Lloyd George tarafından desteklendi. Lloyd George'a göre İngiltere, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla Doğu Akdeniz'de ortaya çıkacak olan güç boşluğunu doldurmak için Yunanistan'ı desteklemek zorundaydı. Lloyd George'un desteği sonucunda Paris Konferansı'ndaki Yüksek Konsey 6 Mayıs'ta Yunanistan'ın Batı Anadolu'yu işgaline izin verdi.

Anahtar Kelimeler: Paris Barış Konferansı, Yunanistan, İzmir, İşgal, İngiltere

Abstract

England, France, USA and Italy, the leading states of Paris Peace Conference that was held at the end of the World War I in January, 1919, took decisions about the future of many states by forming the Supreme Council. Venizelos, who wanted to establish the great Greece and realize the dream of Megali Idea, demanded lands from Anatolia at the conference. To justify the demands, he used the power of propaganda, his political abilities, unrealistic population statistics and ethnographic maps. Although the objections of some British statesmen and military officers, the attempts of Venizelos were supported by the Prime Minister of Britain Lloyd George. From Lloyd George's point of view, Britain was obliged to endorse Greece with the purpose of filling the power gap that would emerge in the Levant with the collapse of the Ottoman State at the end of the World War I. At the Paris Conference on May 6th, the Supreme Council gave Greece permission to invade the Western Anatolia under the aegis of Lloyd George.

Keywords: Paris Peace Conference, Greece, Smyrna, Invasion, England

Giriş

1922 Kasım ayında eski Yunanistan Başbakanı Gounaris ve kabine arkadaşları Anadolu'da Yunanistan'ı felakete sürüklemek suçundan kurulan askeri mahkeme tarafından idama mahkûm edildiler. Gounaris'in bu suçlama karşısındaki savunması kendisinin İngiliz hükümeti tarafından teşvik edildiği ve cesaretlendirildiği (Montgomery, 1994, s.257).

On sekizinci yüzyıla gelindiğinde İngiltere dünyanın en güçlü devletlerinden biri konumundaydı. Tüccar bir millet olan İngilizlerin dünyanın her köşesinde ticari kolonileri ve hammadde sağlayan sömürgeleri bulunmaktaydı. İngiltere bu dönemde bir yandan sömürgelerindeki toprak düzenini kendi ihtiyaçlarına göre şekillendirerek hammadde ihtiyaçlarını giderirken diğer yandan sömürgelerini ürettiği mamulleri için bir pazar olarak kullanıyordu (Özcan, 2000b, s. 300). Büyük bir sömürge imparatorluğu kuran İngiltere hükümetleri stratejik planlarını, ticari kazançlarının ve sömürgelerinin devamlılığı üzerine yapmaktaydı. Bu bağlamda İngiltere 1780'li yıllara kadar Rusya ile olan güçlü ticari bağlantılarından dolayı Doğu Akdeniz'e ve Balkanlar'a esaslı bir ilgi göstermemişti. İngiltere'de bu bölgelerin İngiliz çıkarları açısından çok önemli olmadığına dair bir kanı vardı. Bu yüzden bölgedeki Rus yayılma politikalarını engellemek için hiçbir çaba gösterilmiyordu. Ancak II. Katerina'nın 1780'li yıllarda, Amerikan savaşı sırasında Avrupa'nın bütün deniz devletlerinin İngiltere'ye karşı tavır alarak "Silahlı Tarafsızlık" içine girmesinde oynadığı rol, Londra'da daha önce kabul edilen Rusya'nın İngiltere'nin doğal müttefiki olduğu varsayımını yıkıp geçti. Bunun yanında 1787 yılında Rusya-Fransa arasında imzalanan ticaret antlaşması da İngiltere'deki Rus ve Doğu Akdeniz politikaları için aynı yıkıcı etkiyi yaptı. Bu tarihten sonra İngiltere'de bazı devlet adamları Avrupa'daki güç dengesini korumak, Prusya ile iyi ilişkileri sürdürmek

* Dr., Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, hasandemirhan_@hotmail.com

ve İngiltere'nin prestijini korumak için Doğu Akdeniz'de ve Balkanlar'da statükonun korunması gerektiğini savunmaya başladı (Demirhan, 2016a, s. 61). 1787 yılında başlayan Osmanlı-Rus Savaşı'nda Özi Kalesi'nin Rusların eline geçmesi ise İngiltere'deki Rus karşıtı politikaları daha net bir hale getirdi. Başbakan William Pitt, 1791 yılında Avam Kamarası'nda yaptığı bir konuşmada, Rusya'nın Karadeniz üzerinde takip ettiği siyasetin İngiliz ticari çıkarlarını zedelediğini ve bunun önüne geçilmesi gerektiğini ve Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya karşı desteklenmesi tezini ileri sürdü (Karaca, 2016, s. 521).

İngiltere'nin Doğu Akdeniz politikasını yönlendiren ikinci önemli etmen ise Hindistan'ın güvenliği konusu oldu. 18. yy. başlarında yapılan savaşlarla İngiltere Hindistan'a kesin olarak yerleşmek için Fransa'ya karşı büyük bir mücadele verdi. Fransa ile yapılan Yedi Yıl Savaşları'nın ardından imzalanan Paris Antlaşması ile (1768) Hindistan'ın hâkimiyeti tamamen İngilizlere geçti. Artık büyük bir sömürge imparatorluğu olan İngiltere'nin ekonomik ve bunun sonucu olarak stratejik can damarı Hindistan oldu. İngiltere bu önemli sömürgesi ile arasındaki irtibatın sürmesi ve güvenliği için büyük gayret sarf edip politikalarını buna göre şekillendirdi (Başlamışlı ve Çalışkan, 2017, s. 827). İngiltere Akdeniz'deki hâkimiyetlerini güçlendirmek ve bölgeye yerleşmek gayesiyle 1800 yılında Malta'yı işgal etti (Aydın M. , 2008, s. 255). Osmanlı Devleti de coğrafi konumu ve egemenliği altında olan toprakları sebebiyle İngiltere'nin gözden çıkaramayacağı bir ülke konumuna geldi. İngiltere'nin "İmparatorluk Yolu'na" en büyük tehdidin Fransa ve Rusya'dan gelebileceğini düşünmeye başladığı süreçte, Hindistan'ın anahtarı olarak görülen Mısır'a 1798'de Napolyon'un yaptığı çıkarma, Osmanlı Devleti'nin yeterince güçlü olmadığını yanı sıra Hint yolunun güvenliğini tek başına sağlayamayacağını da bir göstergesiydi. İngiltere bundan sonra Rusya'nın boğazlar ile İstanbul'a, Fransa'nın ise Doğu Akdeniz'e yerleşmesini önlemek amacıyla Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü koruma siyaseti izlemeye başladı (Demirhan, 2016a, s. 63). İngiltere böylece Osmanlı Devleti'nin yıkılıp topraklarının güçlü devletler tarafından paylaşılmasını önleyerek sözünü geçirebileceği zayıf bir Osmanlı Devleti'nin yaşamasına destek veriyordu (Başlamışlı ve Çalışkan, 2017, s. 1286).

İngiltere'nin kendi çıkarlarını korumak için Osmanlı Devleti'ni destekleme politikasına ilk darbe ise 1821 yılında ortaya çıkan Yunan isyanı ile vuruldu. İngiltere'deki bu politika değişikliğinin en önemli sebepleri Rusya'nın Balkanlar'da uygulamış olduğu Panislavist politikalar ve Napolyon'un bu bölgeye yaptığı saldırılardı. Napolyon'un Fransız İhtilali ile ortaya çıkan fikirleri yayması sonucunda Doğu Akdeniz'de ve Balkanlar'da isyan eğilimleri görülmeye başladı.[†] İngiltere'nin Yunan İsyanı politikalarındaki değişimin önemli etkenlerinden biri de Avrupa'da klasik eğitim alan İngiliz aristokrat kesiminin Antik Yunan'a duydukları hayranlıktı. Helenseverler, İngiltere'nin birçok kentinde komiteler kurarak 1821 yılında patlayan Yunan isyanına destek verdiler. İngiliz basınında isyan boyunca Yunanistan'ı destekleyen haberler çıktı ve İngiltere'de Yunanlıların lehinde Osmanlı aleyhinde bir kamuoyu oluşturuldu. İngiltere Hükümeti resmi olarak Yunan isyanında tarafsız olduğunu ilan ederken, el altından Yunan isyancılara her türlü yardımı yaptı. İngiltere'nin korkusu, Rusya'nın yardımlarıyla kurulacak özerk bir Yunanistan'ın Rus etkisinde kalarak, Doğu Akdeniz'deki İngiliz çıkarlarını tehdit etmesi ve bunun sonucu olarak Hindistan'a giden Kral Yolu'nun tehlikeye düşmesiydi. İngiltere isyan boyunca Fransa'nın ve Rusya'nın, bölgede ve Yunan isyancı liderleri üzerinde bir otorite kurmasına engel oldu. İsyan sürecinin sonunda İngiltere 1830 yılında yapılan Londra Antlaşması ile Yunanistan'a bağımsızlığını hediye etti.[‡] İngiltere Yunanistan'a

[†] Yunan isyanı öncesi Avrupalı Devletlerin genel politikaları hakkında geniş bilgi için bakınız, Hasan Demirhan, *Büyük güçlerin Gölgesinde Yunan İsyanı*, İdil Yayıncılık, İstanbul 2016

[‡] Bu dönemde İngiltere'nin Yunanistan politikasını yönlendiren İngiltere'de Dışişleri Bakanlığı (22 Eylül 1822-10 Nisan 1827) ve Başbakanlık (10 Nisan 1827-8 Ağustos 1827) görevlerinde bulunan George Canning idi. George Canning 22 Eylül 1822 yılında İngiltere Dışişleri Bakanı olmuştu. Bakan olmadan önce iyi bir

bağımsızlığını vererek Rusya'nın ve Fransa'nın bu önemli stratejik bölgede söz sahibi olmalarını engellemiş ve Doğu Akdeniz bölgesinde kendisi için bir karakol vazifesi görecektir önemli bir müttefik kazanmıştı. Bu politika doğrultusunda Yunanistan'ın da artık onu destekleyecek güçlü bir hamisi olmuştu.

1830 yılında kurulan Yunanistan Megali İdea (Büyük Ülkü) hayalleriyle sınırlarını genişletmek için Osmanlı Devleti ile bir mücadele içerisine girdi. Megali İdea; Yunanlıların geçmişte yaşadıkları ve hâlâ yaşamakta oldukları toprakları, büyük başkent olarak kabul ettikleri İstanbul (Konstantinopolis) başta olmak üzere ele geçirip, kendilerine ait olduğunu iddia ettikleri Doğu Roma Devleti'ni yeniden diriltmek hayaliydi (Demirhan, 2012, s. 33). İngiltere ve diğer Avrupalı Devletlerde kendi çıkarları doğrultusunda Yunanlıların bu hayaline yardım ettiler. Bu yardımların bir örneği olarak İngiltere, Yunanistan'ın Doğu Akdeniz bölgesindeki etkisini ve gücünü arttırmak için 1864 yılında İyonya Adaları'nı ve 1881 yılında Teselya'yı Yunanistan'a verdi (Delaziou, 2002, s. 47). Yunanistan'ın diğer büyük toprak kazancı ise Balkan Savaşları sonunda gerçekleşecekti. Yunanistan Balkan Savaşları sonrasında Girit Adası dâhil olmak üzere, topraklarını iki kat genişletti. Güney Epir'i, Selanik dâhil olmak üzere Makedonya'nın büyük bölümünü ve Ege adalarının büyük bir kısmını elde etti. Yunanistan, bu toprak kazançları ile yüzölçümünü 65.000 kilometrekareden 118.000 kilometreye; nüfusu da 2.666.000'den 4.363.000'e yükseltti (Hatipoğlu, 1988, s. 72).

Balkan Savaşları sonunda güçlenen Yunanistan, 1844 yılında Yoannis Kolletis'in ortaya koymuş olduğu Megali İdea fikrini gerçekleştirebileceğine inanmaya başlamıştı. Bu dönemde İngiltere'de Maliye Bakanlığı görevinde bulunan ve hızla siyasi gücünü arttıran Lloyd George[§] ile 1909 yılında Yunanistan'da iktidarı ele geçiren Elefterios Venizelos^{**} arasında güçlü bir dostluk ilişkisi kuruldu. Bu dostluk ilişkisi ve Lloyd George'un Yunan sempatizanlığı Yunanistan'ın İzmir'i işgalinde en büyük yardımcısı olacaktır.

Helensever olarak bilinmekteydi. Gençliğinde Osmanlı yönetimi altında kalan Yunanlılar için birçok şiir yazmış ve eski Yunan Edebiyatı ile yakından ilgilenen bir aristokratı. (*The Cambridge History of British Foreign Policy (1783-1919)*, Cambridge University Press, Cambridge 1923, s.86) İngiltere'de diğer önde gelen Helenseverler de George Canning gibi İngiliz politikasında etkili olan şahıslardı. Bunlar arasında ünlü şair Lord Byron bizzat 1824 yılında Yunanistan'a Misolonghi'ye gelerek isyana katılmış ve aynı yıl burada hayatını kaybetmişti. Lord Byron'un eserleri ve mücadelesi İngiltere'de büyük ses getirmiş ve Yunanlıların güçlü olan lobisini daha da güçlendirmişti. Yunan isyanında Yunan asileri destekleyen diğer önemli İngiliz devlet adamları arasında Edward Blaquiere, Henry Brougham, şair Thomas Compbell, Thomas Moore ve Samuel Rogers, ekonomist David Ricardo, askerler Leicester Stanhope, Robert Wilson gibi etkili kişilerin yanında kırkın üzerinde liberal parlamento üyesi, öğretmenler, profesörler bulunuyordu. (C.M. Woodhouse, (1971), *The Philhellenes*, New Jersey: Fairleigh Dickinson University Press, s.72)

[§]Lloyd George, 1863 yılında Manchester'da doğdu. Aslen Galli bir aileye mensuptu. Hukuk tahsili yaptı ve 1890 yılında İngiliz Parlamentosuna girdi. Parlamentoda özellikle Anglikan Kilisesi'nin resmi statüsüne ve Boer Savaşı'na karşı çıkışlarıyla tanındı. 1905 yılında İngiliz kabinesinin bir üyesi oldu ve 1908 yılında Maliye Bakanlığı görevine atandı. Başbakan Asquith liderliğindeki Liberal Parti 1916'da bölününce, Lloyd George partinin bir kanadıyla birlikte ayrılarak Muhafazakâr Parti'nin desteklediği bir koalisyon hükümeti kurdu. 6 Aralık 1916'da başbakan oldu. Birinci Dünya Savaşı'nın son iki yılında İngiltere'de liderlik etti. Savaş sonunda toplanan Paris Barış konferansında kararların alınmasındaki en güçlü kişiydi. 1922 Eylülü'nde çıkan Çanakale Krizi sonunda Ekim 1922'de başbakanlık görevini bıraktı. (A.L. Macfie, "British Foreign Policy in the Near East, 1916-1922: Questions of Responsibility, *Balkan Studies*, Vol.40, No:2, Thessaloniki, 1999, s.327)

^{**}Elefterios Venizelos, 20. Yüzyılın başlarında en önde gelen Yunan siyaset devlet adamıydı. 1864 yılında Girit'te doğdu. Atina'da hukuk tahsili gördü. Üniversitenin son sınıfında okurken Giritli öğrencilerin lideri olarak öne çıktı. Girit'te avukatlık ve gazetecilik yaptı. 1897 yılında Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki savaşta Girit adasını Yunanistan'a bağlamak üzere ortaya çıkan başarısız bir ayaklanmaya önderlik etti. 1899-1901 yılları arasında Yunanistan'ın Adalet Bakanı olarak görev yaptı. 1909 yılında Yunanistan'da Gudi Darbesi'ni yapan subaylar tarafından Atina'ya davet edildi. 1910 yılında Atina'ya gelen Venizelos milletvekili olarak Yunanistan parlamentosuna girdi. 1910 Ekiminde başbakanlığa getirildi. Venizelos siyasi hayatı boyunca dört kez Yunanistan'da başbakanlık görevinde (1910-1915, 1917-1920, 1924, 1928-1930) bulundu. (Clogg, R.(1991), *Modern Yunanistan Tarihi*, Çev. D. Şendil, İstanbul: İletişim Yayınları, s.285)

Birinci Dünya Savaşı Öncesi Lloyd George'un Türklere ve Yunanlara Karşı Tutumu, Venizelos'un İlk Londra Ziyareti

Birinci Dünya Savaşı'nda İngiliz politikasını yönlendiren en önemli isim İngiltere Başbakanı Lloyd George idi. Lloyd George'un politikaları İngiliz devlet adamları ve askeri yetkililerin itirazlarına rağmen savaş sonrasında İngiliz hükümeti tarafından uygulandı. Lloyd George'un bu kararları almasındaki en büyük etken onun düşünceleri ve eğilimleriydi. Lloyd George İngiltere'deki siyasi çevreler tarafından iyi bir Helensever ve büyük bir Türk düşmanı olarak bilinmekteydi.^{††} Türkleri insanlığın kanseri olarak görür, onları yağmalayan sürülere benzetirdi. Lloyd George, Türk ırkının tüm imkânların elinde olduğu uzun yüzyıllarda insanlığın ilerlemesine ve aydınlanmasına hiçbir katkı sağlamadığını iddia etmekteydi. Lloyd George'a göre İngiliz veya yabancı bir insan mertçe ve rahatlıkla Türklere olan sempatisini ifade ederse o insana güvenilmezdi (Nicolson, 1934, s. 96). Türkler gücünü kaybeden bir millettir. Bu düşüncesini A. Riddell'in "*İzmir'in Yunanistan'a verilmesini akıllıca bir hareket olduğunu düşünüyor musunuz?*" sorusuna verdiği cevapla açıkça şu şekilde ifade etmekteydi:

Bundan hiç şüphem yok. Biraz geriye gidersek Türkler neredeyse İngiltere'nin savaşı kaybetmesine sebep olacaktı. Onlara güvenemezdik. Türkler çökmüş bir millettir. Diğer yandan Yunanlılar bizim dostlarımız ve yükselmekte olan bir millettir. Biz İtalyanlara ve Yunanlara iyi şartlar sağlamak istiyorduk. İstanbul'un ve Çanakkale'nin güvenliğini sağlamak zorundaydık. Bunu Türklerin gücünü tamamen kaldırmadan yapamazdık (Riddell, 1933, s. 208).

C.P. Scott 14 Kasım 1914 tarihinde Lloyd George'un güçlü bir Anti Alman olmadığını söyleyerek Almanya'nın parçalanmasındansa Türkiye'nin dağılmasının Lloyd George'u daha fazla memnun edeceğini yazıyordu (Hind, 1978, s.18).

Lloyd George'un iç dünyasında Türk düşmanlığı kadar Yunanlara olan sempatisi de büyük bir yer kaplamaktaydı. Lloyd George'un yakın çalışma arkadaşlarından biri olan Winston Churchill Yunanların İzmir'i işgalinde Lloyd George'un kişisel olarak düşüncelerinin etkili olduğunu belirttikten sonra onun Yunanlar ile ilgili düşüncelerini şöyle dile getirmekteydi:

Lloyd George'a göre Yunanlar Doğu Akdeniz'de geleceğin millettir. Onlar üretken ve enerji doluydular. Büyük Yunanistan İngiltere için çok önemli avantajlar sağlayacaktı. Yunanlar, eğilim olarak, gelecekte İngilizler ile dosttu. Onların şu andaki nüfusları beş veya altı milyondur ve elli yıl içerisinde eğer onlara verilen toprakları ellerinde tutabilirlerse nüfusları 20 milyona ulaşacaktı. Onlar iyi denizcilerdi ve deniz güçlerini geliştireceklerdi. Gelecekte Doğu Akdeniz'deki en önemli adaları ellerinde bulunduracaklardı. Bu adalar gelecekte potansiyel denizaltı üsleriydi. Adalar İngiltere'nin Süveyş Kanalı yoluyla Hindistan, Uzak Doğu ve Avusturalya ile gerçekleştireceği bağlantıların hemen paralelinde uzanmaktaydı. Yunanlar güçlü minnettarlık duygusuna sahiptiler. Eğer Yunanların sınırlarını genişlettikleri bu dönemde onlara sadık bir dost olursak, Yunanistan'da İngiliz İmparatorluğu'nun ana iletişiminin korunmasında garantilerden biri olacaktı. Bir gün fare, aslanları bağlayan ipleri kemirebilirdi (Churchill, 1974, s. 390).

Lloyd George'un Yunanlara olan dostluğunu gösteren diğer bir örnek ise Balkan Savaşları'nda Osmanlı ordusu Makedonya'dan ve Trakya'dan hızla geri çekilirken 10 Kasım 1912 tarihinde genç bir Yunan avukat olan John Stavridi'ye Londra'da bir yemek esnasında söyledikleriydi. Lloyd George o gece şampanyasını kaldırarak şunları söylemişti:

^{††}Aslında bugün Lloyd George'da var olan Türk düşmanlığının ne zaman ve neden başladığını kesin olarak bilmiyoruz. Ancak büyük bir ihtimalle ondaki Türk düşmanlığının sebebi gençlik yıllarına dayanmaktadır. İngiltere'de 19.yy'ın ikinci yarısında özellikle 1870'li yıllarda İngiltere başbakanı olan Gladstone'un Türkleri kınayan ve büyük gürültülü bir kampanyaya ulaşan Türk düşmanlığının yankılarıyla oluştuğu tahmin edilmektedir. (Hind, J. W., (1978), *Lloyd George and the Turkish Question: An Examination of Lloyd George's Turkish Policy, 1918-1922*, (Master Thesis), The University of British Columbia, Canada, s.18)

Bu gece temsilcilerinden biri aramızda olan müttefiklerin şerefine ve Türk'ün Avrupa'dan atılması, geldiği yere gönderilmesi için içiyorum!... Sizler 1897'nin anılarını silip süpürdünüz; gerektiği gibi silahlandığımız, eğitildiğiniz ve yönetildiğiniz zaman neler yapabileceğinizi gösterdiniz. Şimdi sizin ile fetihleriniz arasına kimsenin girmesine izin verilmeyecektir... Girit'i şimdiden kendinize ait sayabilirsiniz. Girit'i almanızı engellemek için İngiltere ne bir kurşun atacak ne de tek bir gemisini harekete geçirecektir (Smith, 1978, s. 21).

Venizelos ve Lloyd George'un ilk görüşmeleri 12 Aralık 1912'de Londra'da gerçekleşti. Venizelos'un Londra ziyareti Yunanistan'ın Londra'daki konsolosu John Stavridi tarafından ayarlanmıştı. Genç avukat Stavridi'nin İngiltere'deki liberal parti ile iyi ilişkileri vardı. Venizelos, Londra'ya ilk olarak Lloyd George (Maliye Bakanı) ve Churchill (Deniz Bakanı) ile Balkan Savaşlarından sonra ortaya çıkan yeni durumda İngiltere ve Yunanistan'ın işbirliği hakkında görüşmek için geldi. Lloyd George, Venizelos'un Londra'ya gelmesi için ısrarcı olmuştu. Diplomatik görüşmelerde verilen aralarda Venizelos ile Lloyd George aralarındaki konuşmayı derinleştirdiler. Bu görüşmelerdeki konulardan, başbakan Asquith ve Dışişleri Bakanı Grey de haberdar edilmişti. Yapılan görüşmelerin iki önemli konusu vardı. Birincisi, İngiltere donanması için Kafelonya adasında Argostali limanında bir üsse karşılık Kıbrıs adasının Yunanistan'a bırakılmasaydı. Bu öneriyi ilk ortaya atan kişi Deniz Bakanı Churchill'di. Churchill savaş zamanlarında İngiliz savaş gemilerini gizlemek için Adriyatik denizine yakın derin bir liman istiyordu. Görüşmelerin ikinci önerisi ise daha geniş anlamda bir İngiliz- Yunan işbirliğinin kurulması hakkındaydı. İngiltere Yunanlıların isteklerini ve ekonomik gelişmelerini destekleyecek ve iki ülke arasında donanmaların işbirliği artırılarak Yunanistan bölgede polis rolünü üstlenecekti. Bunun için Yunanistan, arzu ettiği büyük savaş gemileri yerine küçük ama hızlı gemilere sahip olacaktı. Ancak bu görüşmeler sonunda herhangi bir antlaşma imzalanmadı. Buna rağmen Venizelos İngiltere'deki bu ilk seyahatinden gelecekte İngiltere ve Yunanistan arasında olabilecek yakın işbirliğinden umutlanmıştı (Smith, 2008, s. 148).

1912 yılında yapılan bu ilk görüşmede iki lider de birbirinden etkilendi. Venizelos, Lloyd George'dan bahsederken onu Tevrat'taki peygamberlerle kıyaslamış, insanlar ve olaylar hakkında duru görüşüne ve büyük yeteneklerine duyduğu büyük hayranlığı dile getirmişti. Lloyd George'da Venizelos'dan aynı ölçüde etkilenmişti. Venizelos'un Londra'dan ayrıldığı gün Lloyd George yakın arkadaşı Stavridi'ye şöyle diyordu: "O büyük bir adam, çok büyük bir adam, Venizelos iş başında olduğu sürece Yunanistan güvenilir ellerde olacaktır" (Smith, 1978, s. 27). Lloyd George ve Venizelos arasında kurulan bu dostluk bağı ileride Venizelos tarafından çok iyi bir şekilde Yunanistan'ın lehine kullanılacaktı.

Birinci Dünya Savaşı Sürecinde İngiltere'nin Yunanistan Politikası ve Yunanistan'a Yapılan Teklifler

Balkan savaşlarından güçlenerek çıkan Yunanistan, Balkanlar'da dikkate değer bir güç konumuna gelmişti. Venizelos, Yunanistan'ı daha da güçlendirmek için İngiltere'nin tarafında yer almak gerektiğine inanıyordu. Bu sebeple 1914 yılının Ocak ayında Paris, Berlin, St. Petersburg ve Viyana'yı ziyaret ederek 20 Ocak 1914 tarihinde Londra'ya vardı. Londra'da kabine üyelerinden Edward Grey, Lloyd George ve Winston Churchill ile görüşme şansı yakaladı. Venizelos bu görüşmelerinde Akdeniz'deki statükonun korunması için Yunanistan'ın İngiltere'nin yanında olduğunu bildirdi. Venizelos, Birinci Dünya Savaşı çıkmadan tarafını belli ederek çözümlenemeyen Ege Adaları meselesinde İngiltere'nin desteğini aramaktaydı. Venizelos'un bu ziyareti çok kısa bir süre sonra Avrupalı büyük devletlerin Ege adaları meselesinde Yunanistan lehine karar vermesini sağladı. 13 Şubat 1914 tarihinde büyük güçler Yunanistan'ın Birinci Balkan Savaşı'nda işgal ettiği tüm Ege Adalarında Yunan hâkimiyetini kabul ettiklerini açıkladılar (Daleziou, 2002, s. 53).

Venizelos'un Yunanistan'ın daha savaş başlamadan itilaf Devletleri'nin yanında yer alacağını İngiliz devlet adamlarına ifade etmesine rağmen ülkesi I. Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 Temmuz ayından 1917 yılının Haziran ayına kadar tarafsız kaldı. Bu süreçte ülke tamamen iki kutba ayrıldı. Bir tarafta İtilaf Devletleri'nin savaşı kazanacağına ve derhal savaşa dahil olunması gerektiğine kesin olarak inanmış Başbakan Venizelos ve taraftarları; diğer yanda ise Alman Kayzer'in kız kardeşi Sophia ile evli olan ve askeri eğitimini Almanya'da almış, İttifak Devletleri'nin savaşı kazanacağına inanan ve Yunanistan'ın tarafsız kalması gerektiğini savunan Kral Konstantin ve taraftarları vardı. Tabii ki bu süreçte Yunanistan'da asıl mücadele edenler, bu iki siyasi figürün arkasında bulunan İtilaf ve İttifak Devletleri idi.

İngiltere, Birinci Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri'nin lider devleti konumundaydı. Lloyd George ve savaş kabinesi Yunanistan'ı Balkanlar'da yalnız kalan müttefikleri Sırbistan'a yardım etmek ve Yunanistan'ın Akdeniz'deki stratejik konumundan yararlanmak için yanlarında savaşa dahil etmek istiyordu. Venizelos'a göre de Yunanistan Megali İdea fikrini gerçekleştirmek için mutlaka İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa dâhil olmalıydı (Kaloudis, 2014, s. 11). Venizelos bu düşünce ile harekete geçerek 18 Ağustos'ta Atina'da bulunan İngiltere ve Fransa elçilerine İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa dahil olmak arzusunda olduğunu bildirerek bir teklifte bulundu. Venizelos teklifinde Yunan deniz ve hava kuvvetlerini İtilaf Devletleri'nin emrine vermeye hazır olduğunu, iki yüz elli bin kişilik bir ordu toplayabileceğini, gerekirse iç intizamın muhafazası için Mısır'a elli bin kişi gönderebileceğini, Bulgaristan Sırbistan'a saldırırsa antlaşma gereği savaşa gireceğini ve İtilaf Devletleri'nden yardım ümit ettiğini ifade ediyordu (Gürün, 1968, s. 75). İngiltere, bu tarihlerde Bulgaristan ve Osmanlı Devleti ile işbirliği yollarını aramakta olduğundan bu teklife olumsuz yanıt verdi (Kaloudis, 2014, s. 14). Ancak Osmanlı Devleti 1914 Kasım ayının ilk günlerinde Birinci Dünya Savaşı'na İttifak Devletleri'nin yanında dahil olunca fikrini değiştirdi ve Yunanistan'ı savaşa dahil etmek için çabalamağa başladı. Osmanlı Devleti'nin savaşa İttifak Devletleri'nin yanında girmesi kadar Bulgaristan'ın kararsız tavrı, Sırbistan'ın yardım çılgınlıkları ve Çanakkale'de ki başarısızlıkta bu politika değişikliğinin sebepleri arasındaydı. Lloyd George 8 Ocak 1915'de Yunanistan'ın Sırbistan'a asker göndermesini isteyerek buna karşılık Yunanistan'a yardım için bir İngiliz kolordusu göndereceğini vaat etti. Venizelos, 9 Ocak 1915'de İngiliz elçisi Francis Eliot'a Lloyd George'un bu teklifine karşılık Bulgaristan'ın Yunanistan'a saldırması durumunda Romanya'nın yardımını ve bir İngiliz kolordusu yerine iki İngiliz kolordusu gönderilmesine ihtiyacı olduğunu bildirdi. Venizelos bu görüşmede Anadolu'daki Yunanlara sözü getirerek onların çok umutsuz bir durumda olduklarını, Yunanistan'ın Sırbistan için savaşa girmesinin imkânsız olduğunu, ancak Yunanistan kamuoyunu ikna etmek için görkemli bir ödül konursa bunun Yunanistan'ın savaşa girmesini sağlayabileceğini, Kral ve Yunan Genelkurmayı'nın muhalefetinin kırılabilirliğini de ekledi (Smith, 1978, ss. 55-56). Venizelos bu toprakların tam olarak neresi olacağını belirtmese de Rusya ve Bulgaristan'ın hak iddia ettikleri Trakya ve İstanbul toprakları olamazdı. Bu görüşmeden 15 gün sonra 23 Ocak 1915'de İngiliz Dışişleri Bakanı Edward Grey Yunanistan'a Küçük Asya kıyısında önemli toprak tavizleri teklif etti. Grey'in notası 24 Ocak sabahı Atina'ya ulaştı. Venizelos, aynı gün öğleden sonra krala yazdığı gizli muhtırada Asya'ya yayılma ve deniz aşırı bir Yunanistan kurma fikrinden bahsediyordu. İngiltere bu teklifle ilk defa Batı Anadolu'da bir toprak parçasının Yunanistan'a verilebileceğinden bahsetmekteydi (Pallis, 1995, s. 29). Fakat İngiltere'nin teklifi Kral Konstantin ve Yunan Genelkurmayı tarafından reddedildi ve İtilaf Devletleri arasında bazı anlaşmazlıklara sebep oldu. İngiltere'nin bu önerisi sadece Rusya tarafından desteklenmişti. Fransa İzmir'in Yunanistan'a verilmesinin müzakereler sonucu alınabilecek bir karar olduğunu belirtiyordu (S.S.C.B., Dışişleri Halk Komiserliği, 1972, s. 29). İtilaf devletleri, 15 Şubat 1915 tarihinde tekrar bir öneri yaparak Yunanistan'ı savaşa dâhil etmek için Sırbistan'a yardım şartıyla üç tümen askeri Yunanistan'a gönderebileceklerini bildirdiler. Yunanistan'ın

tavru bu teklifte de olumsuz oldu. Venizelos tüm çabalarına rağmen Yunanistan'ı savaşa dâhil edemeyince Mart ayının başında başbakanlık görevinden istifa etti. Venizelos'un istifaya mecbur kalması İngiliz Maliye Bakanı Lloyd George'u kızdırdı ve Lloyd George Şubat ve Mart aylarında İtilaf Devletleri'nin Selanik'e asker göndermesini ve Yunan hükümetini tehdit ederek dostu Venizelos'un tekrar başbakanlığa getirilmesini teklif etti. Ancak bu teklif Fransa ve Rusya tarafından uygun bulunmadı (Demirhan, 2012, s. 102).

İngiltere'nin Batı Anadolu'daki bazı toprakların Yunanistan'a verilebileceği önerisini 23 Ocak'taki tekliften sonra ikinci defa dile getirilmesi ise Bunsen raporu ile gerçekleşti. Osmanlı Devleti, savaşın sonuçlanması beklenmeden İtilaf Devletleri tarafından yapılan antlaşmalar ile parçalanmaktaydı. 4 Mart 1915 tarihinde Çanakkale Savaşı'nın ortalarında Rusya İstanbul'a ve boğazlara hâkim olmak istediğini Fransa'ya ve İngiltere'ye bildirdi. Bu dönemde İngiltere'de iktidarda bulunan Asquith hükümeti, 12 Mart 1915'de Rusya'ya bu önerinin savaşın başarıyla sonuçlandırılmasından sonra Fransa'nın ve İngiltere'nin Osmanlı Devleti topraklarından veya başka bir yerden istedikleri toprak parçasını alma hakkının kabul edilmesi şartıyla kabul edilebileceğini söyledi. İtilaf Devletleri'nin bundan sonraki hamlesi güçlerini arttırmak amacıyla 26 Nisan 1915'de İtalyanlar ile Londra Antlaşması'nı yapmak ve İtalya'nın İtilaf Devletlerinin yanında savaşa katılmasını sağlamak oldu. Londra görüşmeleri sürerken Asquith, başkanlığını Sir Maurice de Bunsen'in yapmış olduğu bağımsız bir komite kurdu. Bu komitenin görevi Türklerin Asya'daki topraklarını dikkate alarak İngiltere'nin çıkarları için bu bölgeler hakkında rapor hazırlamaktı. Bu komitenin üyeleri, Dışişleri Bakanlığı'ndan George Clerk, Hindistan ofisinden T. W. Holderness, Amiral Henry Jackson, General Calwell, Mark Sykes ve H. Llewellyn-Smith idi. Bu komite çalışmalarını bitirdikten sonra Türk yerleşimleri için 4 farklı plan hazırladı. Ancak bu planlardan hiçbiri benimsenmedi. Hazırlanan raporlar Mayıs 1916 yılında imzalanan Sykes-Picot antlaşması için gerekli alt yapıyı hazırlamıştı. Komitenin ilgilenmiş olduğu konulardan biri Yunanistan'dı ve eğer bu devlet İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girerse İzmir'in uygun hinterlandı ile Yunanistan'a verilmesi önerilmekteydi (Macfie, 1999, s. 329).

Venizelos'un istifasının ardından Yunanistan'da Gounaris hükümeti işbaşına geldi. İngiltere 12 Nisan 1915'de Gounaris hükümetine ittifak tekliflerini yeniledi ve Yunanistan'ın İtilaf Devletleri yanında savaşa katılması şartıyla Anadolu'dan (Aydın vilayetinde) toprak vermeye hazır olduklarını bildirdi. Gounaris hükümeti bu teklifi bazı imkânsız şartlar ileri sürerek Yunanistan adına yine kabul etmedi (Bayur, 1991, ss. 412-415). Bulgaristan'ın 14 Ekim 1915 tarihinde Sırbistan'a savaş ilan ederek Birinci Dünya Savaşı'na İttifak Devletleri'nin yanında katılması İngiltere'yi tekrar endişelendiren ve harekete geçiren başka bir sebep oldu. Bulgaristan'ın Sırbistan'a savaş açmasının hemen ardından 15 Ekim ve 20 Ekim arasında İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya Bulgaristan'a savaş ilan ettiler. Bu yeni durum karşısında olasılıkları değerlendiren İtilaf Devletleri çözüm olarak Yunanistan'ı Bulgaristan'a karşı savaşa sokmak konusunda fikir birliğine vardılar ve İngiltere'nin liderliğinde bir teklifte daha bulundular. 18 Ekim'de İngiltere Dışişleri Bakanı Edward Grey Atina'daki İngiliz elçisi Eliot'a bir telgraf daha çekerek, eğer Yunanistan savaşa şimdi dahil olursa topraklarının garanti edileceğini ve savaşın sonunda hatırı sayılır toprak kazançları elde edeceğini bildirdi. Bu toprak kazançları arasında Kıbrıs da teklif edilmekteydi. 22 Ekim 1915 tarihinde Yunanistan Başbakanı Zaimis Yunan Kralı Konstantin ile görüştüktan sonra bu teklifi de ret etti (Woodhouse, 1985, s. 79).

İngiltere'nin başını çektiği İtilaf Devletleri 1915 yılındaki toprak vaatleri ile Yunanistan'ı I. Dünya Savaşı'na dâhil edemeyince siyaset değiştirerek onu savaşa girmeye mecbur bırakmayı denediler. Yunanistan'ın limanlarını ablukaya aldılar, ticaretine el koydular, haberleşmesini kontrol ettiler ve topraklarını işgal ettiler. Yunanistan'a uyguladıkları ambargolarla

Yunan halkını açlığa mahkûm ettiler. Bu baskılara rağmen Kral Konstantin savaşa girmemek konusunda direndi. Kral Konstantin ve Yunan Hükümeti'ni savaşa girmeye ikna edemeyen İtilaf Devletleri 1916 yılının Ekim ayında destekledikleri Venizelos'a Selanik'te ikinci bir hükümet kurdurdular. İki yönetim biriminin ve taraftarlarının mücadelesi sonunda ülkede yer yer çarpışmalar ortaya çıktı. Bu gelişmelerin sonrasında İtilaf Devletleri Kral Konstantin'den tahttan inmesini ve Yunanistan'ı terk etmesini istediler. Konstantin İtilaf Devletleri'nin tehditleri üzerine 14 Haziran 1917 tarihinde tahtını oğlu Alexander'a bırakarak ülkesinden ayrıldı. İtilaf Devletleri tarafından desteklenen Venizelos Atina'ya gelerek 27 Haziran 1917'de hükümetini kurdu ve İtilaf Devletleri'nin yanında Yunanistan'ın savaşa girdiğini ilan etti (Demirhan, 2012, ss. 192-193).

Paris Barış Konferansı ve Yunanistan'ın Hazırlıkları

Yunanistan 27 Haziran 1917 tarihinde savaşa dâhil olmuş (Demirhan, 2012, s.193) ve 1918 yılında savaşın sonunda galip gelen ve İngiltere'nin başını çektiği İtilaf Devletleri'nin yanında yerini almıştı (Özcan, 2000a, s. 299). Savaş sonrasında galip devletler mağlup devletler ile yapılacak antlaşmaların taslaklarını hazırlamak ve aralarındaki anlaşmazlıkları çözmek için Paris'te bir konferans düzenlemeye karar verdiler. 18 Ocak 1919'da açılan Paris Barış Konferansı'nda zirve diplomasisi yoluyla ABD, İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya devletlerinin başkan ve dışişleri bakanlarından oluşan Onlar Konseyi kapsamında görüşmeler başladı. Japonya dışındaki devletlerin başkanlarının katılımıyla gerçekleşen Dörtler Konseyi toplantılar gerçekleştirerek faaliyetlerine devam etti (Dilek, 2013, s. 31).

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda 1918 yılının Nisan ayında Yunanistan'ın bağımsızlığının yıl dönümü yaklaşırken Fransa ve İngiltere hükümetleri Yunanistan'ın savaştan önceki sınırlarına herhangi bir müdahalenin olmayacağını garanti ettiler. Amerika başkanı Wilson'da Yunanistan'ın toprak bütünlüğünün barış görüşmelerinde korunacağını sözünü vererek onlara katıldı. Böylece toprakları güvenceye alınmış olan Yunanistan Paris Konferansı'ndaki talepleri üzerinde çalışmaya başladı (Dalby, 2004, s. 86). Venizelos ilk olarak dostu Lloyd George'un da dâhil olduğu İtilaf Devletleri liderlerinin desteğini kazanmak istemekteydi. Bu yüzden taleplerinde İstanbul ve Kıbrıs gibi onu barış görüşmelerinde İtilaf Devletleri ile karşı karşıya getirebilecek isteklerden özellikle kaçındı (Montgomery, 1994, s. 259) ve onların desteğini kazanmak için her türlü fırsatı değerlendirdi.

1918 yılının son aylarında İtilaf Devletleri ordularını terhis etmişti ve Ukrayna'da Bolşeviklere karşı savaşmak için askere ihtiyaçları vardı. Venizelos İtilaf Devletleri'nin talepleri üzerine iki Yunan taburunu Bolşeviklere karşı savaşmak için Ukrayna'ya gönderdi. Fransızların desteğini sağladığını düşünen Venizelos İtalya'nın da desteğini kazanmak için Aralık ayında Paris'e gitmeden önce Roma'ya uğrayarak burada İtalya Başbakanı Orlando ve Dışişleri Bakanı Sannino ile görüşmek istedi. Venizelos'un amacı İtalya ile Paris Barış Konferansından önce çatışan istekleri üzerinde anlaşmaktı. Ancak bu ziyaretinde İtalyan Başbakanı ve Dışişleri Bakanı'ndan olumlu cevap alamadı (Foreign Office (F.O.) 286/702, 213131). Venizelos bu hamlesinin boşa çıkmasına rağmen Paris Barış Konferansı'nda isteklerini kabul ettirmek konusunda İtalyanlardan daha şanslıydı (F.O.286/702,205972). Venizelos, İngiltere nezdinde de harekete geçerek Anadolu üzerindeki planlarını konferans başlamadan önce 1918 yılının Kasım ayında İngiltere Başbakanı Lloyd George'a yazdığı mektubuyla bildirdi. Venizelos'un Lloyd George'a önerileri Anadolu'nun kuzeydoğusunda bir Ermenistan Devleti'nin kurulması, Batı Anadolu Bölgesi'nin (güneyde Fethiye ile kuzeyde Edremit körfezinin batısındaki bölge) Yunanistan'a verilmesi, Batı Anadolu'daki Müslümanlar ile Anadolu'daki Yunanlar mübadele edilmesi ve İstanbul ve Boğazlar bölgesinin Birleşmiş Milletlerin yönetimine bırakılmasıydı (Diomidis, 1978, s. 73).

Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan'ın Kamuoyu Oluşturma Çabaları

Venizelos Paris Barış Konferansı'nda istediklerini alabilmek için dış politika maharetini kullandı ve propagandanın gücünden sonuna kadar yararlandı. Venizelos Yunanistan'ın bazı avantajlarının farkındaydı. Yunanistan daima batı ile yakın bir temas halindeydi, batılı eğitim müesseselerine sahip olup, ekonomik açıdan da Avrupa ile güçlü bağları vardı. Hem Batı Avrupa'nın hem de Birleşik Devletlerin Londra, Paris, Viyana Manchester, Liverpool, Marsilya, Trieste, New York, Chicago gibi ticaret ve sosyal başkentlerinde çok güçlü Yunan kolonileri mevcuttu. Yunanistan'ın dışında yaşayan zengin ve kültürlü Yunanlar seslerini batılı işadamlarına, batılı politikacılara, batılı kiliselerine, batılı kalem erbabına, ve son olarak batı basınına duyurmakta Venizelos'un en büyük yardımcılarıydı (Toynbee, 2007, s. 32).

Yunanistan'ın dışında yaşayan Yunanların yanında, Avrupa'daki Helenseverler de Yunanistan'a ve Venizelos'a destek vermek için çırpınıyorlardı. Örneğin konferansın ilk günlerinde İngiliz Dışişleri Bakanı Arthur Balfour'a, İskoç Özgür Kiliseler Birliği'nden gönderilen bir mektupta barışın yapılabilmesi için en önemli şartın Türklerin İstanbul'dan ve Avrupa'dan çıkarılmaları olduğunu belirten cümleler yazılmıştı. İngiltere'de Helenseverler harekete geçmişler; bireysel veya dernekler kurarak Türklerin Avrupa'dan atılmaları gerektiğini isteyen yazılar kaleme almışlar, para toplamışlar, konferans düzenlemişler, Yunanlıların her zaman çoğunlukta olduklarını gösteren Balkanlar'ın etnografik haritalarını bastırılmışlar ve baskı grupları oluşturmuşlardı. Bunlardan biri Anglikan ve Doğu Birliği genel sekreteri H. J. Fynes Clinton tarafından kurulan Ayasofya'yı Kurtarma Komitesi idi. Bu komite ilk toplantısını 27 Aralık 1918 tarihinde gerçekleştirmiş resmi olarak ise 3 Ocak 1919 tarihinde çalışmalarına başlamıştı. Komite J. A. Douglas'ın hazırladığı "Ayasofya'yı Kurtarmak" adı altında bir broşür hazırlayarak dağıtımını yaptı (Goldstein, 1989, s. 343). İngiltere'de kurulan diğer önemli bir Helensever kurum ise önemli bir akademisyen ve gazeteci olan Dr. R. M. Burrows^{††} tarafından 1913 yılında kurulmuş olan Anglo-Hellenic Ligası idi (Jaeschke, 1991, s. 48). Avrupa'nın dışındaki Helenseverlerin kurdukları derneklerde hummalı bir çalışmanın içerisindeydi. Bunlardan biri olan New York Helen Komitesi 29 Mart 1919 tarihinde İngiltere Başbakanı Lloyd George'a bir telgraf göndererek Batı Anadolu'daki Yunanların Yunanistan ile birleşmesine izin verilmesini istiyordu (FO. 608/89/1,5647). Paris Barış konferansı öncesinde ve konferans devam ederken Anadolu'da ve Yunanistan'da yaşayan Yunanlar İngiliz delegelerini etkilemek için İngiliz yetkililere birçok başvuruda bulunmuşlardı. Atina'da bulunan Hellen Edebi Derneği 27 Aralık 1918 tarihinde İngiltere Başbakanı Lloyd George'u onursal üye olarak kabul etti ve kendisine diplomasını gönderdi (F.O.608/38/5,8411). İngiltere'nin Atina elçisi Granville, 16 Mart 1919 tarihinde Lord Curzon'a, kendisine ulaştırılan ve bugün Ege adalarında (Sisam, Midilli, Sakız, On iki ada, Teselya) mülteci olarak yaşamak zorunda kalan Anadolu Yunanlarının ve Anadolu'da (Sivrihisar, Hamidiye, Muradiye, Turgutlu, Manisa, Kula bölgelerindeki) yaşayan Yunanların bölgelerinde kurdukları komitelerle Atina'da bulunan İngiliz sefaretine Efes metropoliti Joachim tarafından mühürlenmiş dilekçelerini gönderdiklerini ve bu dilekçelerde Amerikan Başkanı Wilson'un prensiplerine dayanarak Yunanistan ile birleşmek istediklerini yazdıklarını haber vermekteydi (F.O.286/702,8321). Ayrıca İzmir'de Yunan propagandası için 29 gazete çıkarılmakta ve bunlardan 14 tanesi tamamen Yunanca basılmaktaydı. Gazeteler Yunanistan'ın Birinci Dünya Savaşı'nda büyük bir rol oy-

^{††}Ronald Burrows, 1867 yılında Charterhouse and Oxford'da öğrenim gördü. Cardiff ve Manchester üniversitelerinde Eski Yunan ve Latin edebiyatı ve tarihi ile ilgili çalışmaları ile tanındı. 1913 yılında Yunanistan'a olan ilgisi bir tutku haline geldi ve ölümüne kadar 8 yıl boyunca Yunanistan'ın çıkarlarının İngiltere'de en büyük savunucularından biri oldu. Özellikle Venizelos'a karşı büyük bir hayranlık duyuyordu. (Clogg, R, 1985, King's College, London and Greece 1915-1922, *Greece and Great Britain During World War I*, Thessaloniki, Institute for Balkan Studies, s.194)

nadığı ve Yunan isteklerinin İtilaf Devletleri tarafından çok iyi karşılandığı ile ilgili haberler ile doluydu (F.O.608/92,13066). Yunan propagandası yapan bu gazeteler bölgedeki Yunanlıları cesaretlendiriyordu. 16 Nisan 1919 'da Yunan savaş gemisi Averoff'un İzmir'e ulaşması Yunanlılar arasındaki coşkuyu daha da arttırdı. Yunanlıların tezahüratlarına karşılık Türkler arasında bu sevinç nidalarına kızanların sayısı her gün artmaktaydı(F.O.608/89/1,55194).

Paris Barış Konferansı Öncesi İngiltere'de Hazırlıklar ve Yunanistan'ın Anadolu'dan Toprak Talepleri Hakkındaki Farklı Görüşler

Yunanistan'ın Paris Barış konferansında en büyük destekçisi olacak olan İngiltere'de savaş sonrası yapılacak antlaşmaların planlanması ve gerekli materyallerin hazırlanması için 1918 yılının Mart ayında Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak bir büro kuruldu. Bu büronun adı Siyasi İstihbarat Bölümü (Political Intelligence Department, P.I.D.) idi. Bu bölümün görevi siyasi istihbaratı toplamak, elemek ve koordine etmektir. Paris Barış Konferansı'nda İngiliz delegasyonunun çekirdeğini bu büro oluşturacaktı. Büro her bölgenin özel şartlarını bilen uzmanlar barındırıyordu. Çalışanların bir kısmı sivil uzmanlardı ve bunlar geçici olarak dışişleri görevlilerine yardım için istihdam edilmişlerdi. Savaşın sona ermesinden sonra 1918 Ekim ayında Paris Barış Konferansı'nın belirmesi üzerine büro tekrar organize edildi ve görüşmelerin yükünü üzerine aldı. İngiltere'nin Yunanistan politikası Leeper, Nicolson ve Toynbee adlı memurlar tarafından şekillendirilecekti. Allen Leeper (1887-1935) Avustralya'da doğmuş ve 1911 yılında Oxford eğitiminden önce Melbourne'da Latince ve Yunanca eğitimi almıştı. Dile müthiş bir yatkınlığı vardı ve 15 dili kolayca konuşabiliyordu. Bunlar arasında Yunanca, Bulgarca, Sırpça-Hırvatça da vardı. Leeper, İngiltere'deki Helenseverler tarafından kurulan New-Europe gazetesinde Belisarius mahlası ile sık sık yazılar yazmaktaydı. Harold Nicolson (1886-1968) diplomatik görevlerde bulunan bir memurdu. İlk olarak İstanbul'da görev yapmıştı. Helenseverliğine denk olarak bir Türk düşmanlığı vardı. Arnold Toynbee (1889-1975) siyasi İstihbarat Bölümü'ne dahil olmadan önce çeşitli konularda propaganda servisinde görev yapmış ve birçok konuda propaganda amacıyla kitaplar yazmıştı. Ayrıca o da Leeper gibi New-Europe dergisine katkıda bulunmaktaydı. İngiltere'nin Paris politikalarına yön verecek otuzlarında olan bu genç delikanlılar, Yeni Avrupa fikirleri ile doluydular. Bu gençler milletlerin kendilerini yönetme idealine ve gelecekte huzurun sağlanmasına yardımcı olacak olan Birleşmiş Milletler tasarısıyla Avrupa'nın sınırlarını tekrar çizmeyi düşünüyorlardı. Genç diplomatların dışında Paris'te İngiliz delegasyonunu domine eden ve antlaşmaların planlanmasında ve imzalanmasında en etkili olan kişi Sir Eyre Crowe idi. Crowe, İngiltere'nin en önemli politikasının Türkleri Avrupa'dan kovmak olduğunu ileri süren, her zaman her konuda Türklerin gücünü zayıflatmaya Yunanlıları ise kuvvetlendirmeye çabalayan bir Helenseverdi (Goldstein, 1989, s. 340-341).

Paris Barış Konferansı başlamadan önce çalışmalara başlayan Leeper, Nicolson ve Toynbee ilk olarak 1918 yılının Aralık ayında Yunanlılar hakkında geniş bir rapor hazırladılar. Rapor ulusların kendilerini yönetme prensibini temel alarak hazırlanmış ve bu prensibin Güneydoğu Avrupa'da sürekli barışın sağlanması için en önemli etmen olduğunun altı çizilmişti. Hazırlanan rapora göre Yunanistan sınırlarını genişletmekteydi. Yunanistan İzmir merkez olmak üzere Batı Anadolu'dan toprak alacak, İtalya ile on iki ada üzerinde bir anlaşmaya vararak bütün Ege adalarına sahip olacaktı. Rapora göre İngiltere Kıbrıs'ı Yunanistan'a vermeli ve Kuzey Epir, Voiussa'ya kadar Yunanistan'a bağlanmalıydı. Leeper ve Nicolson'un bu raporda etkisi Toynbee'ye göre daha baskındı. Toynbee bu raporu kısmen onaylamıştı. Çünkü Toynbee bir ay önce Kasım ayında hazırlanmış olduğu raporunda Anadolu'dan herhangi bir toprak parçasının Yunanistan'a verilmesine etnografik, ekonomik ve stratejik zorluklar bakımından uygun olmadığını iddia etmişti. Toynbee, Yunanistan'ın Avrupa'daki iddialarını destekliyor ancak Anadolu'daki isteklerine sayısız problemin ortaya çıkmasını ateşleyebileceği

için karşı çıkıyordu (Goldstein, 1989, s. 342). Dışişleri Bakanlığı Siyasi İstihbarat Bölümü'nün hazırlamış olduğu bu rapor aslında Lloyd George'un ve bazı İngiliz devlet adamlarının savaş sonrası Doğu Akdeniz politikalarıyla örtüşmekteydi. İngiltere, İngiliz gemilerini Doğu Akdeniz'de güvende tutmak için Osmanlı Devleti'ni partner olarak seçmişti ve burada bir Fransız gücü istemiyordu. Ayrıca İngilizler buraları güvende tutmak için de masraf yapmak niyetinde değildi. Ancak I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı'nın yıkılmasıyla bölgede büyük bir güç boşluğu doğdu. Yunanistan bu boşluğu doldurabilirdi. Bu amaçla Yunanistan'ın güçlendirilmesi gerekiyordu. İki ülkenin ilkeleri ve ilgi alanları örtüşüyordu. Yunanistan batılı ve medeni idi. Venizelos, Lloyd George'a göre hayranlık duyulacak Pericles'den bu yana Yunanistan'ın yetiştirdiği en büyük devlet adamıydı. Lloyd George'a ve dışişlerindeki birçok bürokrata göre güçlü bir Yunanistan, İngiltere için çok yararlı bir müttefik olabilirdi. Yunanistan, Hindistan'a giden yolda İngiliz donanması için liman ve hava alanı sağlayabilir ve Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla bölgede oluşacak güç boşluğunu doldurabilirdi (Macmillan, 2001, s. 364). Bunun yanında İngiliz hükümeti Türkiye'nin nihai barış şartlarına uymasını sağlamak için Doğu'da sürekli olarak birlik bulunduramazdı. Bu halde Yunanistan gereken birlikleri temin edebilir ayrıca İngiliz diplomasisinin ve donanmasının desteğiyle barış şartlarını uygulanmasında etkili bir güç olarak kullanılabilirdi. Yunanistan kendi taleplerini İngiliz desteğiyle gerçekleştirirse, ileride İngiltere'nin rehberliğini kabul etmek zorunda kalacaktı. Yunanistan, labirent halinde iç içe geçmiş durumdaki ada ve yarımadalarıyla bir deniz gücüydü, gözünü diktiği Anadolu toprakları ise deniz aşırı arazilerdi. Özetle, eğer Türkiye Yunanistan'ın kara gücüyle tahakküm altına alınabilirse, Yunanistan'a da Büyük Britanya'nın deniz gücüyle hükmetmek mümkün olacaktı. Böylece İngiliz Hükümeti, İngiliz parasını ve tayfalarını sarf etmeden Yakın ve Ortadoğu'daki savaş hedeflerine ulaşabilme imkânını bulacaktı (Toynbee, 2007, s. 86).

Ancak bu süreçte İngiltere'de Paris Barış Konferansı öncesi Lloyd George'un ve P.I.D.'nin hazırlamış olduğu raporları kabul etmeyen devlet adamları da bulunmaktaydı. Bunlar arasında özellikle önemli bir bürokrat olan ve 24 Ekim 1919 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanlığı görevini üstlenecek olan Lord Curzon önde gelmekteydi (Nicolson, 1934, s. 110). Curzon görüşlerini İngiliz kabinesine vermiş olduğu üç memorandum^{§§} ile belirtti. Lord Curzon ilk memorandumunda Anadolu'da milliyetçiliğin güçlenmemesi için nasıl Araplara kendi kendini yönetme ve bağımsızlık hakları verilmişse Türklere de verilmesi gerektiğine dikkat çekti. Anadolu, Selçuklu döneminden bu yana Türk ırkının anavatanı olmuştu, gelecekte de parçalanmadan Türk Devleti içinde kalmalıydı. Türkiye Yunanların, İtalyanların veya Fransızların yararına paylaşılmamalıydı. Türkiye'nin başkenti Ankara veya Bursa olabilirdi. Ancak yeni Türk Devleti'nin belirlenen sınırlarda özgürlüğü ve bütünlüğü garanti edilmeliydi. Böylece Türklerdeki milliyetçilik duygusunun patlaması önlenenecekti. Türk problemi Avrupa diplomasisinde bir sorun olmaktan çıkmıştı ve Türkler Avrupa kıtasından kesinlikle çıkarılmıydılar. İstanbul ve boğazlar güvenli ellere teslim edilmeliydi. İkinci memorandumunda Curzon, Anadolu'daki milli mücadeleyi kastederek Birinci Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri karşısında yenilmiş olan devletlerin bazılarında direniş hareketlerinin başlamakta olduğunu ifade ederek, Paris görüşmelerinin uzamasının İstanbul'daki sultanın hükümetinde, milliyetçilerde ve İttihatçılarda umuda sebep olduğunu ve hala İttihat ve Terakki Partisi'nin aktif olduğunu belirterek başbakanı ve kabineyi bir an önce gerekli hamleleri yapmaya davet ediyordu. Enver Paşa'nın 1913 yılında II. Balkan Savaşı'nda Balkan Devletleri arasındaki anlaşmazlıklardan yararlanarak Edirne'yi fethetmesini örnek göstererek eğer acele kararlar alınmazsa ve İtilaf Devletleri arasındaki sürtüşmeler çözülmezse savaşın galibi olan İtilaf Devletleri'nin bu

^{§§}Lord Curzon'un ilk memorandumunu 2 Ocak 1918 tarihinde, ikinci memorandumunu 25 Mart 1919 tarihinde, üçüncü memorandumunu ise 18 Nisan 1919 tarihinde İngiliz kabinesine sunmuştur. Harold Nicolson, *a.g.e.*, s.76-79

gibi oldubittilerle karşı karşıya kalabileceğini yazmaktaydı. Üçüncü memorandumunda ise Paris'te Osmanlı Devleti'ni paylaşmak için çabalar harcayan Fransa, İtalya ve Yunanistan'ın tavırlarını eleştirmekteydi. İtalyanların Anadolu'daki işgallerinin kabul edilemez olduğunu belirttikten sonra Yunanistan'ın Selanik'in beş mil ötesinde bile düzeni sağlayacak gücü olmadığını ifade ederek talep ettikleri Aydın vilayetinde barışı ve düzeni nasıl sağlayabileceğini sorgulamaktaydı (Nicolson, 1934, ss. 76-79). Lord Curzon'a göre Anadolu'yu parçalama politikası sadece adaletsiz bir politika değil, aynı zamanda tehlikeliydi.

Hindistan'ı temsil eden güçler tarafından desteklenen Mr. Montagu ise her durumda Türkiye ile barış yapılması taraftarıydı: İngiltere milyonlarca Müslümanı barındıran bir ülkedydi ve Müslüman dünyanın liderleri ile dost olmalıydı. İstanbul'un işgali ve halifelik kurumunun zarar görmesi İngiltere'yi çok zor bir durumda bırakabilirdi (Churchill, 1974, s. 392).

Paris Barış Konferansında Yunanistan'ın İzmir Hakkındaki Toprak İddiaları ve İngiltere

Venizelos konferansın başlamasından yaklaşık olarak bir ay sonra 3-4 Şubat 1919 tarihinde Yunanistan'ın iddialarını Yüksek Konsey'de sunma şansını yakaladı. Venizelos sunumunda kişisel notları, Yunan nüfusunu abartan istatistikleri, hatta adalardaki mutlu Yunan balıkçıların resimlerini kullandı. Son derece mantıklı ve ikna edici bir sunum yaptı. Tarihi, dili, dini ve elbette Wilson'un milletlerin kendi kendilerini yönetme prensibini birlikte kullandı (MacMillan, 2001, ss. 361-362). Venizelos'un bu sunumunda Batı Anadolu'da istediği topraklar kısaca şöyleydi: Bursa ilinin bir kısmı (Balıkesir, Edremit ve Ayvalık'tan geçerek İzmir'den gelen tren yolunun Marmara'ya açılan ucundaki Bandırma da dahil olmak üzere) Balıkesir Sancağı ve tamamen Türk olan Denizli sancağı hariç Aydın ili*** Venizelos'un iddialarına göre bu bölgede Yunanlar çoktu ve Wilson prensiplerine göre bölge Yunanistan'a bağlanmalıydı. Venizelos'un istatistiklerine göre bölgede 818.221 Rum, 1.017.398 Türk, 80.000 Musevi ve yabancı, 23.500 Ermeni ve 2000 Bulgar yaşamaktaydı (Kitsikis, 1974, s. 19).

Venizelos'un 3-4 Şubat sunumlarından sonra Yunanistan'ın Batı Anadolu'daki toprak iddialarını konuşmak üzere konferansta bir komite oluşturuldu. Bu komitede İngilizler adına Eyre Crowe ve Robert Borden, Fransa adına M. Jules Cambon ve M. Gout, İtalya adına M. De Martino ve Amiral Castoldi, Amerika adına Dr. W.L. Westerman ve Dr. C. Day ve teknik danışman olarak İngilizler adına Harold Nicolson bulunmaktaydı (F.O. 286/702). Komite 12 Şubat ile 21 Mart arasında 12 defa toplantı yaptı. Bu toplantılarda İngilizler ve Fransızlar beraber karar alıyorlar, genellikle Amerikalılar da onlarla uyuyorlardı. İtalyanlar ise sürekli sorun çıkarıyorlardı. Çünkü İtalyanların iddiaları ile Venizelos'un toprak talepleri çakışmaktaydı. Komite genellikle birkaç yer dışında Venizelos'un isteklerini kabul eğilimindeydi. Komite kararlarını 6 Mart'ta hazırladığı bir raporla Yüksek Konseye sundu (Goldstein, 1989, s. 347). Raporda Venizelos'un toprak isteklerini İngiliz ve Fransız delegeler tarafından kabul edildiği belirtiliyordu. İngiliz ve Fransız üyeler İzmir ve Ayvalık'ın etnik prensiplere, yönetsel sebeplere ve ekonomik duruma dayanarak Yunanistan'a bağlanması taraftarıydılar. Amerikanlar ise Yunanistan'ın toprak taleplerine karşıydı (F.O.286/702/3). İtalyan delegeler, Yunanların Anadolu'daki toprak isteklerini tartışmaya bile almak istemiyorlardı. Venizelos'un Yunanistan'a katmak istediği topraklar zaten İtalya, İngiltere ve Fransa'nın taraf olduğu 26 Nisan 1915 Londra Antlaşması'nın dokuzuncu maddesinde ve 18 Nisan 1917 tarihinde

*** İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliği 24 Mayıs 1919 tarihinde Osmanlı Dışişleri Bakanlığı tarafından kendilerine iletilen vilayetlerin nüfus istatistiklerini gönderdi. Bu nüfus istatistiklerine göre Yunanlıların nüfus olarak fazla olduklarını iddia ettikleri bölgelerden olan Aydın'da 1.249.067 Müslüman, 299.097 Yunan, 20.766 Ermeni ve 39.817 diğer milletlere mensup kişiler vardı. (Amiral Calthrope'un 24 Mayıs 1919 tarihinde İngiltere Dışişleri bakanlığına gönderdiği nüfus istatistikleri, FO 286/702, 1954)

yine aynı devletlerin taraf olduğu St. Jean de Maurienne Antlaşması'nda konu olmuştu. Bu toprakların bir kısmı veya tamamı zaten İtalya'ya önceden yapılan antlaşmalar ile verilmişti. Bu topraklar üzerinde Yunanların önerileri söz konusu olamazdı. İtalyan delegeleri 17 Nisan 1917 tarihinde imzalanan antlaşmanın geçerli olduğunu iddia ediyorlardı. Rusya'nın bu antlaşmayı onaylaması şartı ise Rusya savaştan çekildiği için otomatikman ortadan kalkmıştı. Ayrıca İtalyanların hâkimiyetinde bulunan On İki Ada hakkında da 26 Nisan 1917 tarihinde Londra'da yapılan antlaşmanın sekizinci maddesi gereğince İtalya'nın rızası olmadan Avrupalı müttefikleri bir öneri sunamazdı (F.O. 286/702/5). Bu sebeplerden dolayı İtalyan delegasyonu Yunanistan'ın taleplerini görüşmeyi reddediyordu. Amerikalılar bölgenin bir manda yönetimine verilebileceğini ifade ettiklerinde İngiliz ve Fransız delegeler bölgede yaşayan Yunanların bu tür bir yönetimi istemediklerini belirttiler. Bunun üzerine Amerikan delegeler Yunanların konferansta öne sürmüş oldukları nüfus istatistiklerinin yanlış olduğunu, bölgedeki Türklerin sayılarının Yunanların belirttiğinden çok daha fazla olduğunu iddia ettiler. Ayrıca ekonomik olarak bu bölgeler Anadolu'nun platolarından koparılamazdı. Eğer bu gerçekleşirse Anadolu'nun denize doğal bir çıkışı kalmıyordu (FO. 286/702). Amerikalı delegeler nüfus istatistiklerini öne sürerek Yunanlıların toprak iddialarına karşı çıkınca Venizelos 12 Mart'ta komisyona bir memorandum sundu. Bu memorandumda Doğu Ege Denizi'ndeki İmroz, Bozcaada, Midilli, Sisam, Nikarya, Rodos, On İki Ada ve Meis Adaları'nın coğrafi ve iktisadi bakımdan Anadolu'nun devamı sayılması gerektiğini iddia ederek, bu adaların nüfuslarının Batı Anadolu'daki Yunan nüfusuna dâhil edilmesini istedi (Diomidis, 1978, s. 178). Adalarda 1912'den beri 370.138 Yunan'a karşılık 24.652 Türk yaşamaktaydı. Anadolu'daki Yunan nüfusuna bu rakamlar eklenince, bölgede 1.188.359 Yunan, 1.042.050 Müslüman ve 100.000 kadar da Musevi, Ermeni, Bulgar ve başka halklar da bulunacaktı (Kitsikis, 1974, s. 19). Venizelos'un memorandumunu üzerine Paris'te görevli olan İngiliz uzman Toynbee bir rapor hazırladı. Toynbee'nin değerlendirmelerinde: 1) İzmir bölgesi ne nüfus, ne ekonomik, ne de coğrafi olarak Anadolu'dan koparılamaz. 2) Venizelos'un kullandığı istatistikler şüphelidir. 3) Venizelos adalardaki nüfusun da Batı Anadolu nüfusuna katılmasını önererek bölgedeki gerçek nüfus oranlarını açığa vuruyor. 4) Venizelos'un Batı Anadolu'daki iddiaları Wilson'un prensipleri temelinde Türklerin kendi kendilerini yönetme haklarını ihlal ediyor. 5) Hiç kimse Anadolu'daki Yunanların Türk egemenliğine verileceğini ifade etmemektedir. Çözüm bu bölgenin tarafsız bir devletin manda yönetimine verilmesidir (Diomidis, 1978, s. 178). Arnold Toynbee'nin değerlendirmelerinden sonra Harold Nicolson'da Venizelos'un Paris Barış Konferansı'ndaki geniş ve uzun memorandumunu İngiliz delegasyonu için özetledi. Nicolson'a göre Venizelos'un, Anadolu'daki toprak istekleri Yunanistan için aşırı geniş ve gelecekte bir Türk Devleti'ne sınır olacak olan Yunanistan buradaki Türk nüfusunu barındırmak içinde çok zayıftı. Bölgedeki nüfusa etnik olarak bakacak olursak da Yunanların istedikleri coğrafi bölgelerde Müslümanlar çoğunlukta idi. Müslümanların çoğunluğunu Balkan coğrafyasından göçmüş muhacirler oluşturmaktaydı. Bu topraklar tekrar sınırlandırılmıyordu (F.O.608/89/1,9885). Bu itirazların yanında Yunanların Batı Anadolu'daki isteklerinin kabul edilmesi özellikle İngiliz askeri personel ve Türkiye'de bulunan İngiliz temsilciler tarafından kesinlikle yapılmaması gereken bir hata olarak görülmekteydi (F.O.608/103/1,3958). İngiliz yetkililer bölgede Türklerin sayısının Yunanlardan fazla olduğunu belirttikten sonra bölgedeki Türkler ile Yunanlar arasında büyük bir nefreti dile getirmekteydiler. Yunanların İzmir'i yönetecek kadar gücü yoktu. Aydın ve İzmir bölgesinin gelecekte kim tarafından yönetileceğine karar verilene kadar bu bölge Avrupalı güçlü bir devletin manda yönetimine verilmesi gerekliydi (F.O.608/103/1, 4454). Ayrıca Yunanistan'ın savaşın kazanılmasında çok büyük yardımları yoktu ancak propagandanın gücü ile böyle büyük kazançlar istemekteydiler (F.O.608/103/3968). Hiçbir şart altında Türkiye'ye asker göndermek doğru değildi (F.O.608/103/3968). Yunan hükümetleri özellikle Türkleri provoke edecek ve Anadolu coğ-

rafyasında Türkler ile Yunanları karşı karşıya getirecek bir hamleden uzak durmalıydı (F.O.608/89/1/2988). Yunanların tarihsel açıdan bu bölgelerin kendilerine ait olduğu iddiaları da doğru değildi. Belki geçici olarak bölgede Yunan ve Türk temsilcilerinin bulunduğu İngiltere tarafından kontrol edilen otonom bir yönetimin kurulması en doğru seçimdi. Ancak bu da kalıcı değil geçici bir çözümdü (F.O.608/103/5,52429). İstanbul İngiliz Yüksek Komiseri Calthrope 16 Mart 1919'da İngiliz Dışişleri Bakanı Balfour'a Türkiye'de görevli olan tüm askeri ve sivil personelin tespitlerini özetleyen bir yazı gönderdi. Calthrope'a göre; İzmir 300.000 yerleşimciyi barındırmakta; bunun 100.000'i Yahudi, Ermeni ve yabancılardan, 200.000'i ise Türkler ve Yunanlardan oluşmaktaydı. Türkler ve Yunanlar arasında bir denge söz konusuydu. Savaşın önce Yunanlar ve Türkler arasında bir çatışma yoktu, barış içinde yaşıyorlardı. Bölgedeki Yunanlar güzel okullara sahiptiler ve Türklerle göre daha zengindiler. Aydın'ın Yunanlara verilmesi söz konusu olamazdı çünkü ilk olarak burada Türk nüfusu çoğunlukta idi. İkinci olarak, bölgede bulunan Yunanlar ve Türkler arasında büyük bir düşmanlık vardı. Üçüncü olarak, eğer bu bölge Yunanlara verilirse bu karar bölgeye düzensizlik ve kan getirecekti. Dördüncü olarak, Aydın ile Anadolu arasında kesin bir sınır çizmek imkânsızdı. İç tarafta bulunan vadiler ve platoların coğrafi olarak uzanışı bu bölgelerin sahilinden koparılmasını imkânsızlaştırmaktaydı. Beşincisi, Batı Anadolu'daki ticaretin tamamı İzmir üzerinden yapılmaktaydı. Aydın bölgesini Anadolu'dan ayrı bir yönetimin eline verilirse bu da Anadolu'nun deniz ile olan münasebetinin kesilmesi anlamına gelecekti. Bu durum Anadolu'nun yönetimi açısından büyük bir dezavantajdı. Altıncı olarak, Yunanların yönetimi sadece kendi milletlerinin çoğunlukta bulunduğu bölgelere hitap etmekteydi. Aydın bölgesinin nüfusunun büyük bir kısmı Türk'tü ve Yunanistan'a terk edilemezdi. Yunanistan'a ancak kıyıda 15 ya da 20 mil içerilere kadar bir toprak parçası verilebilirdi ancak bu da kısa bir süreliğine çözüm olacaktı (F.O.608/103/5,6815).

Batı Anadolu'nun Yunanlara verilmesine sadece bölgede yaşayan İngiliz askeri ve devlet temsilcileri değil, Avrupalı ve İngiliz tüccarlarda karşıydı. İzmir bölgesindeki ticaretin büyük bir kısmı İngilizler tarafından kontrol edilmekteydi. Bu bölgenin İtalya'ya veya Yunanistan'a verilmesi bölgedeki kavgaları arttırabilirdi (F.O.608/103/5,52429). Bölgedeki ticaretin neredeyse tamamı zirai ürünlere dayanmaktaydı ve bunların büyük bir kısmı Müslümanlar tarafından üretilmekteydi. Ancak Anadolu'daki zirai üretim son yıllarda büyük bir yara almıştı. Bunun birinci sebebi savaş döneminde kanunların, hayattaki düzenin ve bu topraklarda güvenliğin kaybolmasıydı. İkinci sebebi finansal çöküntü ve kötü yönetim, son sebebi ise nüfusun azalmasıydı. Bu kötü şartlarda İzmir bölgesinin ne Yunanlılar ne de İtalyanlar tarafından idare edilmesi olası değildi. Bu iki devlet finans yönünden, memur sınıfı yönünden ve politik yönden birçok milleti barındıran İzmir ve çevresini yönetecek kapasitede değillerdi (F.O.608/103/1,3626). İzmir'de bulunan diğer Avrupalı tüccarlar da bölgenin İngiliz tüccarlar gibi Yunanlılara veya İtalyanlara verilmesine karşıydılar. Eğer İzmir bir devletin yönetimine bırakılacaksa bu İngiltere, Fransa veya Amerika gibi güçlü bir devlet olmalıydı. Yoksa yatırımlarını kaybetme riski ile karşı karşıya kalacaklarına inanıyorlardı (F.O. 608/103/1,3836).

Venizelos, sunmuş olduğu gerçek dışı nüfus istatistiklerinin yanında İzmir ve Aydın vilayetinde Türk komutası altındaki jandarma ve polislerden oluşan çetelerin bölgedeki Yunanları rahatsız ettiklerini söyleyerek, Yunanların Batı Anadolu'da Türkler tarafından eziyete uğradıklarını iddia etmekteydi (F.O.608/103/1,4400). Bu iddialarının doğrultusunda İstanbul'daki son İngiliz Büyükelçisi ve Dışişleri Bakanlığı Siyasi İstihbarat Bürosu Güneydoğu şefi olan Louis Mallet ile Londra'da bir araya geldi. Venizelos Mallet'e bu saldırıların durdurulması için derhal Anadolu'ya İngiliz subayların önderliğinde Yunan birliklerinin gönderilmesini teklif etti. Mallet ise Venizelos'a bazı endişelerini dile getirerek İzmir'e asker çıkarmanın Anadolu'nun içlerinde karışıklıklara sebep olacağını, ayrıca Mısır'da ve Arap dünyasında huzursuzlukların var olduğunu belirterek Anadolu'da ortaya çıkacak karışıklıkların tüm

bu coğrafyalarda kontrol edilmesi zor problemlere sebep olabileceği uyarısında bulundu. Bölgenin şartlarının göz önüne alındığında askeri bir harekâtın uygun olmadığını söyledi (FO 286-702, 488). Venizelos, bölgedeki Yunanlara Türkler tarafından eziyet yapıldığı yalanını ortaya atarak Paris görüşmelerindeki delegeleri Yunanların lehinde karar vermeye zorluyordu. Fakat bölgede görevli İngiliz subayların raporlarına göre Venizelos'un bu iddiaları asılsızdı. Gerçekte bölgedeki Yunanlar açıkça Yunanistan ile birleşmeye hazırlanıyorlar ve gizlice silahlanıyorlardı (FO 608/103/1, 4523). İzmir'den dönen Amerikalı komisyonun raporu da bunu ispat etmekteydi. Amerikalı komisyonun raporuna göre İzmir'deki Türkler ve Yunanlar arasında gerginlik vardı. Yunanların provokatif hareketleri ve propagandaları iki topluluk arasında gerginliği arttırmaktaydı (F.O.608/103/1, 542). Venizelos'un iddiaları asılsız olmasına rağmen İzmir'in Yunanistan tarafından işgalinde bahanelerden biri olacaktı.

İzmir'in işgal kararındaki bahanelerden diğeri ise Batı Anadolu'nun İtalyanlar tarafından işgal edilme korkusuydu. İtalya 1915 yılında imzalamış olduğu Londra ve 1917 yılında imzalamış olduğu St. Jean De Maurienne antlaşmaları ile Antalya ve Batı Anadolu'da bölgelerinde yetmiş bin kilometrekarelik bir toprak sözü almıştı. Ancak İtilaf Devletleri St. Jean De Maurienne Antlaşması'nın Rusya tarafından onaylanma şartının bulunduğunu, Rusya'nın 1917 yılında savaştan çekilmesinden dolayı bu antlaşmanın Rusya tarafından onaylanmadığını ve bu yüzden de geçersiz olduğunu iddia ediyorlardı (Nicolson, 1934, s. 86). 1917 antlaşmasının geçersiz sayılması Batı Anadolu için rekabet halinde olduğu Yunanistan karşısında İtalya'yı güçsüz bırakmıştı. İngilizler ve Fransızlar, Batı Anadolu bölgesini tüm etnografik, coğrafi ve ticari itirazlara rağmen Yunanistan'a verme konusunda kararlı görünüyorlardı. Bu durum karşısında İtalyanlar harekete geçerek 21 Mart'ta Antalya'yı işgal etmek için İngiltere'den izin istediler. Ancak Lloyd George buna olumlu bir cevap vermedi. Fransız Başbakanı Clemenceau ise İtalya'nın bu isteğine ses çıkarmadı. Bunun üzerine İtalyanlar 23 Mart'ta bütün sorumluluğu üstlenerek resmi karar aldılar ve 25 Mart'ta Antalya'yı işgal ettiler (Budak, 2014, s. 44). Bu işgal sonrası Yunanistan, İtalyanların Batı Anadolu'ya doğru ilerleyebilecekleri korkusuyla İngiliz Dışişleri'ne İtalyanların durdurulması için başvuruda bulundu (F.O. 608/92, 8275). İtalyanların Antalya'ya asker çıkarması üzerine Yunanistan'da Midilli, Sakız ve Sisam adalarına askeri birlikler gönderdi. İtalya bunu protesto etti ve İngiliz yetkililere başvurarak Yunan askerlerinin Batı Anadolu'ya veya İtalyan birliklerine karşı herhangi bir müdahalede bulunmamasını istedi. İngiltere bu başvuru üzerine Yunanistan'ın izinsiz herhangi bir müdahalesinin söz konusu olmadığını, eğer buna kalkışılırsa İngiltere tarafından durdurulacağını garantisini İtalyanlara verdi (F.O.286/702,53220). İtalya bunun üzerine Anadolu'daki işgal hareketlerini sürdürdü ve 24-25 Nisan'da Konya'yı işgal etti (Budak, 2014, s. 43). Fethiye'ye asker çıkardı ve oradan Eğridir'e yöneldi (F.O. 608/103/8079,536). 11 Mayıs'ta Bodrum'u, 12 Mayıs'ta Marmaris ve Fethiye'yi işgal etti(F.O. 608/93-9071,609). 13 Mayıs'ta Kuşadası'nı işgal etti. 29 Nisan'da İtalyan CaioDuilic zırhlısı İzmir limanına geldi (Akşin, 1986, s.175). İtalyanların bu işgalleri Paris Konferansı'ndaki Yüksek Konsey üyelerini kızdırmış ve onları Yunanlara yakınlaştırmıştı.

Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan'ın İzmir'i İşgaline Karar Verilmesi

Paris Barış Konferansı'nda 1919 yılının Nisan ayına gelindiğinde sadece Yunanistan'ın Batı Anadolu'daki işgal talepleri hakkında değil, İstanbul'un yönetiminin kime verileceği hakkında da çözümsüzlükler devam ediyordu. İngiliz delegasyonundan Nicolson ve Toynbee bu anlaşmazlıkları göz önüne alarak Yüksek Konsey'e 14 Nisan 1919'da bazı çözüm önerilerinde bulundular. Önerilerine göre İstanbul'un manda yönetiminin birçok dezavantaj barındırdığı görülmekteydi. Amerika'nın manda yönetimine verilmek istenen bölge 12.000 kilometrekare ve farklı milletlere mensup 2.000.000 yerleşimciyi kapsıyordu. Ayrıca bölge kendi kendini finanse edebilecek bir üretim merkezi konumunda da değildi ve bu bölgenin tek

bir şehir yönetimi (belediye) tarafından idare edilmesi çok zordu. Bu yüzden şehrin Avrupa yakası Yunanistan'a, Asya yakası da Türklere verilmeliydi. Yunanistan'a verilmesi düşünülen İzmir'e gelince, Yunanistan bu bölgeyi kontrol etmek için ne yeterli ekonomik güce ne de politik güce sahipti. İngiliz danışmanlar, Batı Anadolu bölgesinin Yunanistan'ı güçlendirmeyeceğini; bunun aksine zayıflatacağını düşünmekteydiler. Yunanistan İzmir yerine İstanbul'un ve boğazların Avrupa kıyılarına, Türkler de İstanbul'un doğu ve güney kısımlarındaki Asya topraklarına hâkim olmalıydı. Bu değerlendirmeler basit ancak kesin bir sonuçtu. Eğer Yunanistan İstanbul'u alırsa İzmir'den vazgeçerdi. İstanbul'da, İzmir'de doğal ekonomik arka planlarından kopmayacaktı. Bu düşünceler Anadolu topraklarının biçimlendirilmesinde yapılan karmaşık planlara göre çok daha basit ve akıllıcaydı. Boğazların iki yakasının farklı güçlerin kontrolüne verilmesi, boğazların özgürlüğü ve kontrolü için de daha uygundu. Gelecekte Türkiye devleti İtalya dışında başka ülkelerin manda yönetimine bırakılabilirdi, bu da Anadolu'da yaşayan Yunanlar için kaygıyı azaltacaktı (F.O. 608/110, 7335). Nicolson'un ve Toynbee'nin bu planı eğer Amerika manda yönetimini kabul etmezse amirleri Crowe tarafından uygulanmak için uygun bulundu. Ancak planın uygulanmasında Birleşmiş Milletler'in garantisi ve İtalya'nın kendisine teklif edilecek Kafkasya'nın manda yönetimini kabul etmesi gerekliydi. Crowe, Lloyd George'a ve Balfour'a bu planı Amerikan Başkanı Wilson ile görüşmelerini tavsiye etti. Ancak Paris'de bulunan diğer bir İngiliz delege Mallet bu plana karşı çıktı (Diomidis, 1978, s. 184). Mallet'in karşı çıkmasının ilk sebebi bu planın uygulanmasının çok zor olması ve Yunanistan'ın İstanbul ve çevresini elinde tutacak kadar ekonomik ya da siyasi bakımdan güçlü olmamasıydı. İkinci sebebi planın uygulanması Türkleri provoke edebilirdi. Üçüncü olarak İtalyanların buna şiddetle karşı çıkacakları ve büyük ihtimalle toprak isteklerini İzmir ve Aydın bölgesini de içine alacak şekilde genişletecek olmalarıydı (F.O. 608/110, 7335). Mallet'in itirazları ile bu öneri kabul görmedi.

Paris Barış konferansında görüşmeler sürerken çözülemeyen diğer bir sorun ise İtalyanların savaş öncesinde İngiltere ve Fransa ile yapmış olduğu antlaşmalara dayanarak Anadolu'da ve Adriyatik kıyılarındaki toprak istekleriydi. Amerika Başkanı Wilson'a göre İtalya'nın savaş sonrası iddiaları, kendisinin savaş sonrasında ortaya koymuş olduğu etnik ve stratejik prensiplere uygun değildi (Albrecht-Carrie, 1939, 370). 23 Nisan 1919 tarihinde Amerikan Başkanı Wilson İtalyanları Adriyatik kıyısındaki topraklar üzerinde açgözlü davranmakla suçladı. Bunun üzerine İtalya 24 Nisan'da görüşmelerden ayrıldı. İtalya'nın görüşmelerden ayrılması Yunanistan'ın ve Venizelos'un işini kolaylaştırmış ve Lloyd George'a aradığı fırsatı sunmuştu.

Nicolson ve Toynbee 14 Nisan'daki önerilerinin kabul edilmemesi üzerine 30 Nisan'da Amerikalı delegelere sunulmak üzere tekrar bir memorandum hazırladılar. Bu memorandum üç farklı öneriden oluşmaktaydı. Sundukları ilk öneride İtalyanların iddialarına bakmaksızın İstanbul ve Türkiye'nin Avrupa'da kalan topraklarının Yunanistan'a verilmesini, İzmir ve Anadolu topraklarının ise Türkiye'ye bırakılmasını istiyorlardı. İkilinin ikinci önerisinde ise Amerika, İstanbul ve boğazlar bölgesinin manda yönetimini alacaktı. Anadolu'nun güney sınırları Türkiye'nin Marmara Denizi'ne girişini tamamen kapatmadan yeniden çizilecekti. İzmir, Ayvalık (ona bağlı olacak küçük bir hinterland) Yunanistan'a bırakılacaktı. Gelecekte kurulacak Türk Devleti, İtalya olmamak şartıyla Avrupalı bir devletin manda yönetimine verilecekti. Üçüncü öneride İstanbul bölgesi ve boğazlar Amerikan mandasına verilecek; İzmir, Ayvalık ve Venizelos'un belirlediği sınırlar kabul edilerek, Batı Anadolu Yunanistan'ın manda yönetimine bırakılacaktı. Gelecekte kurulacak Türkiye Devleti İtalyanların manda yönetimine bırakılacak ve ekonomik olarak uluslararası kontrolde olacaktı (F.O. 608/110, 7344). Balfour, 5 Mayıs'ta bu önerileri Amerikalı delegelere sunması için Nicolson'u görevlendirdi. Ancak Paris'teki Yüksek Konsey bir gün sonraki toplantılarında Yunanistan'ın İzmir'e asker çıkarmasını kabul edecekti (Diomidis, 1978, s. 186).

İtalyanların 24 Nisan'da görüşmeleri terk ederek Antalya'ya asker çıkarıp İzmir'e doğru hareket etmesi üzerine, Lloyd George bunu derhal Paris Konferansı'ndaki Yüksek Konsey'e taşıdı. Lloyd George 2 Mayıs'taki toplantıda İtalyanların Anadolu'ya asker çıkararak Batı Anadolu'nun sahil bölgesinde bulunan Yunanlara karşı Türkleri cesaretlendirdiğini ve bölgedeki Türklerin Yunanlara zulmettiklerini iddia etti. Bu mealde Atina'da bulunan Kurtarılmamış Yunanlar Merkez Komitesi'nden almış olduğu bir telgraftan bahsetti. Venizelos bu telgrafi kendisine teslim ederken İtalyanlar ile Türkler arasında bir anlaşma olduğundan şüphesi olmadığını söylemişti. Bu müttefik bir kuvvetin İzmir'e gönderilmesi fikrini destekliyordu. 6 Mayıs'taki toplantıda Lloyd George tekrar söz alarak İtalyanların Anadolu'ya yerleşmek amacıyla olduğunu, Fransız Başbakanı Celemenceau'nun bir önceki gün İtalyanların İzmir'de yedi zırhlısının bulunduğunu söylediğini hatırlattı. İtalyanların niyetlerinin Türkler ile Yunanlar arasında hadiseler çıkartarak asayışı sağlamak bahanesiyle İzmir'e asker çıkarmak olduğunu iddia etti (Akşin, 1986, ss. 176-177). Bunu önlemek için de Yunanistan'ın Batı Anadolu'daki yurttaşlarını korumak için İzmir'e asker çıkarmasını teklif etti. Clemenceu ise İtalyanların St. Jean de Maurienne Antlaşmasına dayanarak zorluk çıkaracağını ifade etti. Ancak Lloyd George bu antlaşmanın sadece Türkiye'ye karşı İtalyanların materyal sağlaması için yapıldığını ve Rusya'nın onayı gerektiğini, onay bulunmadığı için geçersiz olduğunu tekrarladı. Bunun üzerine Clemenceau ve Başkan Wilson, Lloyd George'un Yunanistan'ın İzmir'e asker çıkarması teklifine onay verdi (F.O.608/89/3, 9328). Lloyd George sonunda İtalyanların yokluğunda Yüksek Konsey'i Yunanistan'ın İzmir'i işgali için ikna etmeyi başarmıştı. Yunanistan İngiltere'nin desteği ile Megali İdea'yı gerçekleştirmek üzereydi. Kararın alındığı gün toplantıda İngiliz General Henry Wilson, Lloyd George'a yaklaşarak arkasına oturdu. İki adam bir süre konuştular. General Wilson Lloyd George'a bu kararın başka bir savaşı başlatmak olacağını bilip bilmediğini sorduğunda, Lloyd George ilk ve şiddetli protestosuyla karşı karşıya kaldı. Ancak Lloyd George diğer protestolarda olduğu gibi generalin protestosunun da üzerinde durmadı (Smith, 1978, s. 93). O tüm askeri yetkililerin ve tecrübeli devlet adamlarının tespitlerine rağmen Batı Anadolu'nun Yunanlara verilmesini doğru buluyordu ve Yunanistan'ın Batı Anadolu'daki sınırları ve toprakları koruyabilecek durumda olduğuna inanıyordu. Lloyd George'a göre Türk donanması ve ordusu Yunan işgaline karşı koyacak güçten yoksundu ve gelecekte de Türkiye yapılan antlaşmaların gereği bir tehdit oluşturamayacaktı. Diğer yandan Yunanistan Ege Denizi'nin tamamını ve İzmir ile Pire şehrine bağlı adaları kontrol edebilecek güce sahipti. Ayrıca İzmir'i ele geçiren Yunanistan Türklerle tek başına karşı karşıya kalmayacaktı. Yunanlıların en büyük destekçisi Antalya'yı ele geçiren İtalyanlar, onun arkasında da Kilikya bölgesindeki Fransızlar olacaktı. Doğu Anadolu'da Amerika'nın manda yönetimi altında bir Ermenistan kurulacak, belki daha sonra bu topraklar Rusya'ya bırakılacaktı. İleride belki de İstanbul ve Ankara büyük güçlerin gözetiminde olacaktı. Bu şartlar altında Türkler tarafından Yunanistan'ın işgal ettiği bölgeye yapılacak herhangi bir saldırı sadece Yunanistan'a değil yapılacak olan barış antlaşması şartlarına ve Anadolu'da toprağı olan İtalya'ya, Fransa'ya, İngiltere'ye ve hatta Amerika Birleşik Devletleri'ne yapılan bir saldırı anlamına gelecekti (Nicolson, 1934, ss. 92-93). Ancak Lloyd George'un İzmir'in işgal kararı öncesi düşüncelerinin hiçbiri işgalden sonra gerçekleşmedi.

6 Mayıs 1919 tarihinde alınan Yunanistan'ın İzmir'i işgal kararı İtalyanlara 12 Mayıs 1919 tarihinde bildirildi. İtalyan Başbakan Orlando ilke olarak bu kararı kabul etmek zorunda kaldı. Müttefiklerin gemileri de bu çıkarmada Yunan donanmasına eşlik edeceklerdi (Akşin, 1986, s. 179). Osmanlı Devleti bu karardan 14 Mayıs günü saat 11:30 da Amiral Webb'in Sadrazam Damat Ferit Paşa'ya İzmir'in Amiral Calthrope komutasındaki İtilaf güçleri tarafından ateşkes antlaşmasının şartlarına ve İzmir bölgesinden gelen raporlara istinaden teslim alınacağını bildirmesiyle haberdar oldu (FO 608/104, 10126) ve bir gün sonra 15 Mayıs 1919 tarihinde sabahın ilk saatleri ile Yunan ordusu İzmir'e çıktı ve işgal başladı.

Sonuç

1830 yılında İngiltere'nin yardımıyla bağımsızlığını kazanan Yunanistan, bu tarihten sonra sınırlarını Osmanlı Devleti aleyhinde genişletme çabasına girişti. Yunanistan'ın bu çabası on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılın en güçlü devletlerinden biri olan İngiltere tarafından daima desteklendi. İngiltere, 1864 yılında İyonya Adaları'nı ve 1881 yılında Teselya'yı Yunanistan'a karşılıksız olarak hediye etti. 1909 yılında iktidara gelen Venizelos'un önderliğinde Yunanistan, Balkan Savaşları'nda sınırlarını ve nüfusunu genişletti ve Doğu Akdeniz'de önemli bir güce kavuştu. Artık Yunanistan'daki siyasi liderler Megali İdea fikrinin hülyasına kapılarak büyük Yunanistan'ı kurmak hevesine kapıldılar. Venizelos, 1914 yılında başlayan I. Dünya Savaşı'nı bu hayallerini gerçekleştirmek için bir fırsat olarak gördü ve Yunanistan'ı 1917 yılında İngiltere'nin başı çektiği İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa dahil etti. Savaş sonunda kazanan tarafta yer alan Yunanistan, Paris'te otuz iki ülkenin temsilcilerinin katılımıyla gerçekleşen konferansta Batı Anadolu coğrafyasından çeşitli bahaneler ileri sürerek toprak talebinde bulundu.

Venizelos, Paris Barış Konferansı'ndaki toprak iddialarına en büyük desteği dostu olan İngiltere Başbakanı Lloyd George'dan gördü. İngiltere Başbakanı Lloyd George bir taraftan tam bir Yunan ve Venizelos hayranıyken diğer taraftan tam bir Türk düşmanıydı. Yunanlara olan sevgisini ve Türklere olan nefretini birçok kez konuşmalarında ifade etmişti. Lloyd George, Venizelos'un Batı Anadolu'daki toprak isteklerini desteklerken ne coğrafi, ne tarihi ne de etnografik doğruları dikkate aldı. İngiliz devlet adamlarının ve Anadolu'da görev yapan askeri yetkililerinin uyarılarına ilgisiz kaldı ve Yunanistan'ı her ne pahasına olursa olsun sonuna kadar destekledi. Lloyd George Yunanlara sevgisi ve Türklere nefretinin dışında Batı Anadolu bölgesinin Yunanistan'a verilmesini ve Doğu Akdeniz bölgesinde Yunanistan'ın güçlendirilmesini İngiltere'nin Doğu Akdeniz'deki çıkarları için gerekli görmekteydi. Yunanistan, savaş sonrası yıkılan Osmanlı Devleti'nin yerine Doğu Akdeniz'de doğacak güç boşluğunu dolduracak; İngiltere'ye topraklarında hava ve deniz üsleri sağlayacak ve Hindistan'a giden Kral Yolu üzerinde İngiltere adına polislik görevinde bulunacaktı.

Venizelos, Paris Konferansı'nda siyasi yeteneğini, Avrupa'daki Yunanların lobi gücünü ve kurmuş olduğu propaganda ağı ile elde ettiği etkili ve güçlü Yunan dostu Avrupalıları kullanmıştı. Konferansta İtalyanların ve Amerikalıların tüm itirazlarına rağmen istediği İzmir ve hinterlandını işgal hakkını kazanmayı başardı. Venizelos, İzmir'i işgal edebilmek için Amerikan Başkanı Wilson'un savaş sonrası açıklamış olduğu prensipleri dayanak yaptı ve iddialarını desteklemek için gerçek dışı nüfus istatistiklerini, entnografik haritaları kullanmaktan çekinmedi. Batı Anadolu'da Yunanların Türkler tarafından eziyete uğradıkları gibi yalanlar uydurdu ve Paris'teki diğer ülke delegelerinin desteğini kazandı. Bu çabalarının sonucunda da 6 Mayıs 1919 tarihinde İtalyan delegelerin yokluğunda İngiliz, Amerikan ve Fransız delegelerin kararıyla İzmir'e asker çıkarma ve bölgeyi manda yönetimi adı altında kontrol etme hakkını kazandı. Ancak onun bu hırsı ve açgözlülüğü Yunanistan'ın felaketine sebep olacak ve Anadolu topraklarında Megali İdea fikrinin tamamen yok olmasıyla sonuçlanacaktı. Venizelos'un ve Lloyd George'un hayalleri Mustafa Kemal Paşa önderliğinde başlayan Türk Milli Mücadelesi karşısında dağılıp yok olacaktı.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

The National Archives

- Foreign Office/ 286/702, 213131. Gerald F. Talbot'dan, Amiral Hall'a 14.12. 1918.
- F.O. 286/702, 205972. R. Rodd'dan, Mr. Balfour'a 14.12.1918.
- FO. 608/89/1, 5647. New York Yunan Komitesi'nden Lloyd George'a, 29.03.1918.
- FO 608/38/5, 8411. Atina Hellen Edebi Derneği'nden Lloyd George'a, 21.02.1919.
- FO286/702, 8321. Granville'den Lord Curzon'a 16.03.1919.
- F.O. 608/92, 13066. Albay Ian M. Smith'den İstanbul Karargağı'na 21.04.1919.
- F.O. 608/89/1, 55194. İzmir İngiliz elçisinden LordGraham'a 16.04.1919.
- FO. 286/702. Yunanistan Toprak İddiaları Üzerine Kurulan Komite Raporları, 18.02.1919-08.03.1919.
- FO 286/702/3. Yunanistan'ın Toprak İddiaları Üzerine Kurulan Komite Raporları, 18.02.1919- 08.03.1919.
- FO 286/702/5. Yunanistan'ın Toprak İddiaları Üzerine Kurulan Komite Raporları, 18.02.1919- 08.03.1919
- F.O. 286/702. Yunanistan'ın Toprak İddiaları Üzerine Kurulan Komite Raporları, 18.02.1919-08.03.1919.
- F.O. 608/89/1, 9885. Harold Nicolson tarafından Yunanlıların Anadolu'daki Toprak İddialarına Karşı Hazırlanan Rapor, 08.05.1919.
- F.O. 608/103/1, 3958. İstanbul'daki İngiliz Askeri Temsilciliği'nden EyreCrowe'a, 11.03.1919.
- F.O. 608/103/1, 4454. İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliği'nden İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na, 12.03.1919.
- F.O. 608/103/3968. 5076, İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliği'nden İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na, 6.03.1919.
- F.O. 608/103/3968. Thwaties'den General Milne'ye, 21.03.1919.
- F.O. 608/89/1/2988. Thwaties'den İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na, 07.04.1919.
- F.O. 608/103/5, 52429. C.E. Heathcote-Smith'in raporu, 04.03.1919.
- F.O. 608/103/5, 6815. A. Calthrope'dan A.J. Balfour'a, 16.03.1919.
- F.O. 608/103/5, 52429. İzmir İngiliz Ticaret Odasından İngiliz Yüksek Komiserliği'ne, 14.02.1919.
- F.O. 608/103/1, 3626. E. H. Freshfield'dan İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na, 05.03.1919.
- F.O. 608/103/1, 3836. Langdon Rees'den İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na 27.02.1919.
- F.O. 608/103/1, 4400. Venizelos'dan İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na, 17.03.1919.
- F.O. 286/702, 488. N. Tynell'den Mr. Balfour'a, 12.04.1919.
- F.O. 608/103/1, 4523. Webb'den İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na. 17.03.1919.

- F.O. 608/103/1, 542. Webb'den İngiliz Genel Kurmayı'na, 13.03.1919.
- F.O. 608/92, 8275. Kaklamonos'dan 11 Nisan 1919 İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na 11.04.1919.
- F.O 286/702, 53220. Lord Curzon'dan R. Rodd'a, 05.04.1919.
- F.O. 608/103-8079, 536. Lord Curzon'dan Balfour'a, 22.04.1919.
- F.O. 608/93-9071, 609. Lord Curzon'dan Balfour'a,02.05.1919.
- F.O. 608/110, 7335. Toynbee ve Nicolson tarafından hazırlanan memorandum, 14.04.1919.
- F.O. 608/110, 7335. Crowe, Balfour ve Mallet arasındaki görüşme tutanakları 16.04.1919-20.04.1919.
- F.O. 608/110, 7344, Nicolson'dan Crowe'a 30 .04.1919.
- F.O. 608/89/3, 9328. Mr. Hankey'den Mr. Balfour'a 07.05.1919.
- F.O. 608/104, 10126. Webb'den Balfour'a 14.05.1919.

Eserler

- Akşın, S. (1986). Paris Barış Konferansı'nın Yunanlıları İzmir'e Çıkarma Kararı. *Üçüncü askeri tarih semineri bildirileri*. (174-188). Ankara: Gnkur.
- Aköz, D. Yörük, H. Muşmal (Ed). İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ni Koruma Politikasını Terk Etmesi. *Uluslararası Osmanlı araştırmalarında yeni eğilimler kongresi (7-9 Ekim, 2016) bildirileri* (519-528). Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Başlamışlı, M. & Çalışkan, A. (2017). İngilizlerin Yakın Doğu Politikası Kıbrıs'ın İngilizlere Devri. O. Köse (Ed.), *Tarihte Kıbrıs II*. (825-835). İstanbul: Akdeniz Karpaz Üniversitesi Yayınları.
- Başlamışlı, M. & Çalışkan, A. (2017). Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin Orta Doğu politikası dahilinde Hicaz'ın Osmanlı hakimiyetinden çıkışı. *Savaşan devletlerin tarihçilerinin gözüyle 100. yılında Birinci Dünya Savaşı uluslararası sempozyum bildirileri*. (1282-1301). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yayınları
- Bayur, Y. H. (1991).*Türk inkılabı tarihi*, C.III, Kısım II, Ankara: TTK Yayınları.
- Budak, M. (2014).*Misak-ı Milli'den Lozan'a*. İstanbul:Küre Yayınları.
- Cambridge history of British foreign policy (1783-1919)*, (1973). Cambridge: Cambridge University Press.
- Churchill, W.S. (1974). *The world crisis: the aftermath*. London: Library of Imperial History.
- Clogg, R. (1991). *Modern Yunanistan tarihi*. (D. Şendil, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Clogg R. (1985). King's College, London and Greece 1915-1922. *Greece and Great Britain during World War I*. (193-210). Thessaloniki: Institute for Balkan Studies.
- Dalby, A. (2004). *Elefterios Venizelos, 1919-1923 barış görüşmeleri ve sonrası*. (D. Demirkent Çev.) Ankara: Akıl Çelen Kitapları.
- Demirhan, H. (2016a). *İngilizlerin balkan politikası ve Yunanistan*. İstanbul: İdil Yayıncılık.
- Demirhan, H. (2016b). *Büyük güçlerin gölgesinde Yunan isyanı*. İstanbul: İdil Yayıncılık.
- Demirhan, H. (2012), *Yunanistan'da emperyalist kavga (1914-1918)*. İstanbul: İdil Yayıncılık.

- Diomidis, N. P. (1978), *Greece at the Paris Peace Conference (1919)*. Thessaloniki: Institute for Balkan Studies.
- Gürün, K. (1986), *Savaşın dünya ve Türkiye*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Hatipoğlu, M. (1988). *Yunanistan'daki gelişmeler ışığında Türk-Yunan ilişkilerinin 101 yılı (1821-1921)*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Jaeschke, G. (1991). *Kurtuluş savaşı ile ilgili İngiliz belgeleri*, (C. Köprülü, Çev.) Ankara: TTK Yayınları.
- Karaca, T. N. (2016). İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ni Koruma Politikasını Terk Etmesi.
- Kitsikis, D. (1974). *Yunan propagandası*, (H. Devrim, Çev.), İstanbul: Kaynak Kitapları.
- MacMillan, M. (2001), *Peacemakers, the Paris Conference of 1919 and its attempt to end war*. London: John Murray Ltd.
- Montgomery, A.E. (1994). Lloyd George and the Greek Question, 1918-22. A. J. P. Taylor (Ed.), *Lloyd George twelve essays*. (257-284). Ipswich: Ipswich Book Co. Ltd.
- Nicolson, H. (1934). *Curzon: the last phase 1919-1925*. London: London Constable
- Özcan, A. (2000a). İngiltere, *Türk Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi*, (22), (296-299). İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- Özcan, A. (2000b). İngiliz Sömürgeciliği, *Türk Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (22), (299-302). İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- Pallis, A. A. (1995). *Yunanlıların anadolu macerası (1915-1922)*, (O. Azizoğlu, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Riddell, G. A. (1933), *Lord Riddell's intimatediary of the peace conference and after 1918-1923*. London: Victor Gallancez L.T.D.
- Smith, M. L. (2008). Venizelos' Diplomacy, 1910-23: From Balkan Alliance to Greek-Turkish Settlement, P.M. Kitromilidies (Ed.), *Elefterios Venizelos, the trials of statesmanship* (134-192). Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Smith, M. L. (1978). *Anadolu üzerindeki göz*. (H. İnal, Çev) İstanbul: Hürriyet Yayınları
- S.S.C.B. Dışişleri Halk Komiserliği. (1972). *Anadolu'nun taksimi planı (Rus Sovyet Devlet Arşivi gizli belgeleriyle)*. (H. Rahmi Çev.) İstanbul: Günaydın Kitaplığı.
- Toynbee, A. J. (2007). *Türkiye'de ve Yunanistan'da batı meselesi*. (K. M. Orağlı, Çev.) İstanbul: Yeditepe Yayınevi
- Woodhouse, C.M. (1971). *The philhellenes*, New Jersey: Fairleigh Dickinson University Press.
- Woodhouse, C.M. (1985). The offer of Cyprus: October 1915, *Greece and Great Britain during World War I* (77-97). Thessaloniki: Institute for Balkan Studies.

Makaleler

- Albrecht-Carrie, R. (1939). The present significance of the treaty of London of 1915, *Political Science Quarterly*, Vol.54, 364-390.
- Aydın, M. (2008). İngiliz-Rus rekabeti ve Osmanlı Devleti'nin asya toprakları sorunu (1877-1878), *A.Ü. Türkiyat araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 38, 253-288.
- Dilek, M. S. (2013). Paris Barış Konferansında Yunan talepleri ve büyük güçlerin tutumu, *Karadeniz Araştırmaları*, 36, 31-42.

Goldstein, E. (1989). Great BriatinandgreaterGreece 1917-1920, *TheHistoricalJournal*, Vol.32,(2), 339-356.

Kaloudis, G. (2014).Greeceandtheroadto World War I: to what end? *Internationl Journal on World Peace*, Vol XXXI, (4),9-47.

Macfie, A.L. (1999). British foreign policy in the neareast, 1916-1922: questions of responsibility, *Balkan Studies*, Vol.40, (2), 327-337.

Tezler

Daleziou, E. (2012).*Britain andGreek-TurkishWarandsettlement of 1919-1923: thepursuit of securityby “proxy” in Western AsiaMinor*. UnpublishedDoctoralThesis. Department of HistoryFaculty of ArtsUniversity of Glasgow, Glasgow.

Hind, J. W. (1978).*Lloyd George and the Turkish question: an examination of Lloyd George’s Turkish policy, 1918-1922*.Unpublished Master Thesis. The University of British Columbia, Canada.
